

Міністерство освіти і науки України
Український державний університет імені Михайла Драгоманова
Історичний факультет
Кафедра історії міжнародних відносин та гуманітарних дисциплін

На правах рукопису

**Дипломатія ЄС на початку 21 сторіччя: особливості реалізації на тлі
гібридної війни в Україні**

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього рівня «магістр»
за спеціальністю 291 – Міжнародні відносини, суспільні комунікації
та регіональні студії

Виконав: студент 2 курсу
групи: 2мімв Коткін Микита Андрійович

Науковий керівник:
Дмитренко Степан Петрович
кандидат політичних наук, професор кафедри
історії міжнародних відносин та гуманітарних дисциплін
УДУ імені Михайла Драгоманова

Національна шкала _____
Кількість балів: _____ Оцінка: ЕКТС _____

Голова комісії _____	_____
(підпис)	(прізвище та ініціали)
Члени комісії _____	_____
(підпис)	(прізвище та ініціали)
_____	_____
(підпис)	(прізвище та ініціали)
_____	_____
(підпис)	(прізвище та ініціали)

Київ – 2025

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ДИПЛОМАТІЇ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	5
1.1. Сутність та особливості дипломатичної служби Європейського Союзу... 5	
1.2. Інституційна складова дипломатії Європейського Союзу	24
Висновки до першого розділу.....	39
РОЗДІЛ 2. РОЗВИТОК ДИПЛОМАТІЇ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ У КІНЦІ ХХ НА ПОЧАТКУ ХХІ СТОРІЧЧЯ	40
2.1. Структурування дипломатичних інститутів Європи у 1950–1990 роках ... 40	
2.2. Маастрихтський та Лісабонські договори як основа формування зовнішньої політики Європейського Союзу.....	43
Висновки до другого розділу	50
РОЗДІЛ 3. СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ДИПЛОМАТІЇ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ У ПЕРІОД ВІЙНИ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ	51
3.1. Україна та Європейський Союз: досвід двосторонніх дипломатичних відносин	51
3.2. Виклики та перспективи розвитку дипломатії ЄС в умовах широкомасштабної війни Росії проти України	71
ВИСНОВКИ.....	72
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	76

ВСТУП

Проблематика становлення та розвитку дипломатичних структур та дипломатичної діяльності у Європейському Союзі завжди виступатиме ключовою темою у сфері міжнародних відносин. Європейський Союз від свого утворення пройшов еволюцію від економічного, вузькоспеціалізованого об'єднання до потужної політичної організації на міжнародній арені. Сучасні глобалізаційні процеси, геополітична напруженість у різних частинах світу, зростаюча міжнародна конкуренція, складнощі у можливості сформувати єдині умови у зовнішній політиці, потребують значних зусиль для збереження консолідації ЄС, вироблення у його рамках спільного бачення місця Європи у сучасному світі. Це актуалізує практичну потребу вивчати принципи функціонування та структурування цього міждержавного та міжнародного об'єднання, адже вступ України до Європейського Союзу має бути не тільки втіленим, але й усвідомленим на державному, соціальному та індивідуальному рівнях як у нашій державі, так і в Європі. Умовою ефективної інтеграції до ЄС є дослідження його дипломатичної діяльності у питаннях вирішення конфліктів, намаганнях забезпечити стабільність на європейському просторі та встановити відносно рівні умови для стратегічного партнерства з іншими державами. У контексті великої, найбільшої після 1945 року, війни на європейському континенті, особливого значення має співпраця ЄС та України у політичних, економічних та безпекових викликах на фоні повномасштабної агресії Росії проти України.

Метою дослідження є спроба комплексного аналізу становлення та розвитку інституційної складової Європейського Союзу, його відповідність сучасним викликам у міжнародних відносинах, особливостям його співпраці з Україною від початку 21 сторіччя.

Досягти поставленої мети допоможуть такі **завдання**:

1. Проаналізувати особливості дипломатичної служби Європейського Союзу.

2. Розкрити інституційну складову дипломатії Європейського Союзу.
3. Дослідити особливості структурування дипломатичних інститутів Європейського Співтовариства у 1950–1990 роки.
4. Проаналізувати вплив Маастрихтського та Лісабонського договорів на становлення спільної зовнішньої політики ЄС.
5. Охарактеризувати відносини України та Європейського Союзу на початку 21 сторіччя та під час війни Росії проти України у 2014-2025 роках.
6. Дати характеристику викликам та перспективам розвитку дипломатії ЄС в умовах широкомасштабної війни Росії проти України.

Об’єкт дослідження - особливості дипломатії Європейського Союзу на початку 21 сторіччя.

Предмет дослідження - стратегія та особливості реалізації дипломатичної діяльності ЄС у першій чверті 21 сторіччя.

Практичне значення. Результати дослідження можуть бути використані для розвитку двосторонніх відносин України та Європейського Союзу, підвищення ефективності механізмів міжнародного співробітництва на регіональному та глобальному рівнях. Матеріали магістерської роботи можуть бути застосовані в навчальному процесі під час викладання дисциплін з Циклу професійної підготовки з міжнародних відносин, суспільних комунікацій та регіональних студій.

Апробація. Основні тези роботи були висвітлені на міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні тенденції міжнародних відносин» в Українському державному університеті імені Михайла Драгоманова 21 грудня 2024 року.

Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ДИПЛОМАТІЇ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

1.1. Сутність та особливості дипломатичної служби Європейського Союзу.

У міжнародному праві існують теми та низка спеціалізованих галузей, що мають взаємозалежні та завжди актуальні проблеми. Багато з цих унікальностей існують досить давно, ще від часу перших держав, коли вони виступали як перші норми та інститути у міжнародному праві. Приклади тут існують різні, від питань пов'язаних з міжнародними договорами, реалізацією прав людини, законів та звичаїв війни, мирного врегулювання суперечок тощо.

Особливе місце у врегулюванні міждержавних та міжнародних відносин належить дипломатії та роботі дипломатичної служби. Загальновідомо, що норми, та приписи, що мають відношення до них, одні з найдавніших, з ними завжди тісно пов'язують і найбільш важливі правила у міжнародному праві. Наприклад, процес з укладання договору вимагає проведення безпосередніх зустрічей між повноважними представниками відповідних держав. До обов'язкових умов їх проведення відносять необхідність встановити та дотримуватись правил недоторканності, інших встановлених привілеїв та імунітетів для учасників переговорного процесу (послів), навіть якщо переговори ведуться через посередників, представники переговорного процесу мають визнаний особливий правовий статус.

Термін «дипломатія» має своє коріння від грецького слова «диплом». У нього вкладали значення «документ, складений двічі» [1, с. 6]. Таке розуміння існує через те, що у часи Стародавньої Греції послы (емісари), для здійснення своєї діяльності мали отримати документ, який складався з двох частин. В одній з них знаходилась їх довіреність провадити дипломатичну діяльність, а в іншій – інструкція щодо переговорів. Це була звичайна, суто технологічна практика тому що у ті часи, різні документи оформлювали на двох з'єднаних навощених дерев'яних чи бронзових пластинах. До прикладу, ті, хто проходив якесь

навчання, мав отримати типовий двочастковий атестат, так само, закінчивши службу військовослужбовець отримував диплом, що підтверджував його статус та перелік відповідних прав та привілеїв (умови відставки, звільнення від податків тощо).

Незалежно від того, що набір правил щодо спілкування з іншими народами та державами формувався з практикою міжплемінного а потім і міждержавного співробітництва, терміни «дипломатія» і «дипломат» увійшли до наукового та практичного використання набагато пізніше. Дослідники стверджують, що термін "дипломатія" першим використав Готфрід Вільгельм Лейбніц у своїй роботі *Codex juris gentium Diplomatus* (1693). Прихильники іншого підходу твердять, що вперше цей використав цей термін чи назвав їм переговорний процес, французький кардинал Ж. Рішельє, у період 1624–1642 років, коли був прем'єр-міністром Франції. Однак, узагальнюючи маємо сказати, що терміни «дипломатія» та «дипломат» вже активно використовували у європейській політиці у 18 столітті. [1, с. 24]

Сьогодні термін «дипломатія» часто асоціюють або відносять до різних речей, доволі часто і до тих, які не мають ніякого відношення міжнародних відносин. Так, у залежності від конкретики та певного контексту слово «дипломатія» може включати (у найширшому розумінні) набір уявлень певної спільноти чи групи осіб, щодо реалізації їх потреб та їх інтересів відносно іншою групи чи спільноти. Наприклад так називають «дипломатичну поведінку», «дипломатію щодо колег» та ін. Тому ніхто не сперечається з тим дипломатичні смисли позначають й низку інших явищ. У міждержавному аспекті це комплекс реалізації зовнішньополітичної цілі чи низки програм однієї чи кількох держав; це і робота пов'язана з посередництвом та пошуком компромісних рішень; сюди відносять вміння ввічливої поведінки у складних ситуаціях тощо.

Однак, частіше за все, «дипломатія» вживають у вузькому сенсі, який тісно пов'язаний з міжнародними відносинами. Тому: «Дипломатія має передбачати продумані та тактичні підходи до процесу підтримки рівня

офіційних відносин між урядів незалежних держав, іноді з частиною державної території, яка не є незалежною, а також між урядів та міжнародними установами. Іншими словами, дипломатія існує, щоб підтримувати відносин між країнами через мирні засоби» [1, с. 36].

Іноді додатково наголошують, що дипломатія є засобом, що виступає як альтернатива застосуванню сили. Наприклад, за визначенням Г. Кісінджера, який був держсекретарем США у 1969-1977 рр.: «Дипломатія, це мистецтво зі стримування сили» [2, с.1]. Схоже спостереження, що приписують французькому герцогу де Бройлю, який, начебто, стверджував, що «дипломатія, по суті, кращий винахід цивілізації, бо служить тому, щоб запобігти застосуванню прямої сили для підтримки міжнародних відносин» [1, с. 36].

Термін «дипломатія» вживається для позначення таких явищ як:

1) засоби спілкування суб'єктів у міжнародному праві, що передбачають можливості використати дипломатичні процедури та методи, що дозволені міжнародним правом;

2) теорії та практика у міжнародних відносинах, або історія дипломатії;

3) принципи зовнішньої політики певних держав;

4) особи, які є працівниками дипломатичної служби держави. До прикладу, у дипломатичній службі США, на 2024 рік, працювали близько 11 500 осіб, яким допомагає близько 31 000 працівників, та персонал 265 дипломатичних та консульських представництв США за кордоном. Це й ті працівники, яких набирають з місцевих жителів [3, с. 31];

5) групу осіб, яка здійснює дипломатичні обов'язки та завдання у дипломатичних представництвах держави в інших країнах чи міжнародних організаціях;

6) вміти здійснювати представництво держави та вести переговори на публічному і таємному рівнях;

7) особливості манери поведінки та звернень в міжнародних відносинах та між суб'єктів міжнародних відносин.

8) принципи суспільної науки, яка вивчає зовнішню політику та міжнародні відносини (наука про міжнародні відносини) [3, с. 32].

Звідси ми бачимо, що у залежності від конкретики, під дипломатією розуміють: політику, дипломатичну роботу, тобто дипломатичну службу, здатності, рівень майстерності, мистецтво, певна спритність, розвиток науки, кадри та ін. До спільного майже завжди відносять те, що дипломатію зазвичай пов'язують з умовами мирного врегулювання у міжнародних суперечках, розвитку взаємного співробітництва тощо.

Як виникає та розвивається дипломатія простежують одночасно з появами перших організованих людських спільнот. У цих сенсах варто погодитись із твердженням, що «ще до моменту, коли були засновані держави у сучасних сенсах цього слова були представники (посланці) від племен та окремих громад, а також була сума правил щодо виконання їх обов'язків. Такі правила існували, незважаючи на епоху взаємних воєн, а не епоху, де можливе співробітництво та нормальні відносини між цих племен та громад» [7].

По мірі розвитку транспортних засобів, і активізації у міжнародній торгівлі, відбулось подальше зміцнення у розвитку економічної, політичної, правової, культурної та інших форм зв'язків різних частин світу. Це зумовлено через розвиток дипломатичних зусиль як засобів, що встановлюють умови підтримки відносин між державами, принципи мирного вирішення спорів та ін.

Дипломатія отримує значні поштовхи після процесу, коли поділили Римську імперію в 395 р.. Тоді почали з'являтися доволі сучасні та добре організовані дипломатичні служби у Святому Престолі та Візантії. Надалі розвиток відбувся в італійських державах, таких як Венеція, Генуя, Флоренція та ін., відбувалось оформлення дипломатичних служб у франкських державах, Арабському халіфаті, Київській Русі та ін.

Нові імпульси прийшли як результат процесу централізації у європейських державах і формування у деяких із них могутніх імперій, які прагнуть бути учасниками всього, що проходить у світі, аби вплинути на

розвиток подій у доступних районах світу. Відтак, дипломатична система швидко розвивається від середини 17 століття.

Через об'єктивні політичні процеси, збільшилась кількість держав у 19 і 20 століттях. Відбулось це внаслідок того, що закінчились великі війни та відбулись визвольна та антиколоніальна боротьба пригноблених народів, що значною мірою ускладнило відносини на міжнародній арені. Особливості дипломатичної діяльності набувають нових ознак після того, як були створені перші міжнародні організації та розвивається багатостороння дипломатія. Серед інших обставин, це дозволяє розширювати участь середніх і малих держав у прийнятті важливих рішень.

Останній час до дипломатичної діяльності часто відносять різні процеси, що проходять у рамках міжнародного співтовариства. До них відносять не лише ті, що проходять під патронатом та за контролю державної служби, тобто посередництвом дипломатичного апарату. Науковим та історичним фактом є те, що, давно існували різні форми квазі дипломатичних представництв. Ще у 13-14 ст. не тільки у державних правителів та вільних міст, але й у торгових містах, і навіть університетах та торгових об'єднаннях (гільдіях) часом надсилали свої формальні квазі дипломатичні представництва, для вирішення своїх персональних чи корпоративних інтересів. Маємо зазначити, що ніхто з приймаючих сторін, не заперечував їх прав на цю діяльність і ніхто не поводився з цими посланцями як з повноправними послами. [14, с. 18].

У наші дні існує багато свідчень щодо того, що настали глибокі зміни у рамках існуючої концепції дипломатії, так і в змісті та сутностях дипломатичного права. Особливості цих причин полягають у тому, що у міжнародному контексті все більш активними є процеси пов'язані з глобалізацією, регіоналізацією та інтеграцією. Паралельно реалізація суверенітету держав стає слабшим; стає розширеним поле у міжнародному співробітництві, яке здійснюють через інші засоби, а не посередництвом державного патронату; посилена роль міжнародних організацій. Це відбувається на фоні того, що зменшується значення ролі постійних диппредставництв,

багато питань, особливо найбільш важливих, вирішують в інші способи, оскільки посередництвом розвитку транспортних мереж та технологій дозволяє главам держав проводити швидкі зустрічі на самітах, та широко використовують двосторонні та багатосторонні зустрічі за допомоги інтернет-відеозв'язку. Також постійно збільшують кількість та фактичне значення на рівні недержавних суб'єктів у міжнародних відносинах та у міжнародному праві, зокрема щодо транснаціональних компаній тощо.

Інтернет технології зробили революцію в рівні доступу до інформації, відкрили двері не лише для державним суб'єктів, але й для широкого кола недержавних суб'єктів, включно з НУО, транснаціональними корпораціями та навіть окремими особами, щоб дало можливість брати участь на міжнародних рівнях у дипломатичній роботі. Як зазначав Б. Андерсон, «платформи соціальних ЗМІ виникали у якості потужного інструмента у публічній дипломатії, що дозволило урядам безпосередньо взаємодіяти та здійснювати вплив на аудиторію по всьому світу, а також можливості поширити потрібні повідомлення та формувати громадську думку» [11]. У цифрових комунікаційних інструментах проходить трансформація до стандартної практики у реальному часі на рівні глобальної взаємодії. Тут відбувається вбудовування рівнів залежності від цифрових технологій, ця залежність часто залишається непоміченою, і у дипломатичній практиці в тому числі. Посередництвом цих інструментів створюються можливості, які часто вимагають на швидку динамічну реакцію щодо міжнародних подій. Звичайно, у нову еру, що настає, приходить набір нових проблем. Тоді як у «традиційній» дипломатії зосереджуються на реалізації безпеки посланців і послів, сьогодні існують страхи, що пов'язують з проблемою кіберзагроз та атак, поширенням дезінформації та новими реаліями тотальних умов у цифровому спостереженні.

Нові обставини, в якій опиняється сучасна дипломатія, є складнішою, ніж будь-коли. Умови цифрового ландшафту є у постійній зміні. Можливості впливу нових технологій виходять за межі передбачуваного результату, знаменують собою ознаки найважливішої революції в історії технологічного розвитку.

Глибокі впливи у цій революції відбулись не просто через її новизну, але через її ролі, у якості нової згуртованої сили. Сучасні обставини плавно розмивають відмінності розрізнених технологій через переплетення того, що колись сприймали як абсолютно не пов'язані між собою предмети чи процеси. Такі особливості для зближення породжують нові можливості інноваційних технологій, які можуть перевершити їх традиційні можливості, відкривши нові перспективи. Це підштовхує до створення нової парадигми для порозуміння людей та технологій.

Для нинішньої реальності проведення традиційних дипломатичних конференцій замінюються можливостями твітів, які вважають більш ефективними, зручними та швидкими. Інтернет тепер, динамічна арена інформації та впливів, де «посольства більше не може обмежитись плащем і кинжалом» [10]. Натомість тепер міжнародна подія та її обставини активно публікуються та впливають на мільйони людей через Інтернет. Суспільству стало необхідним підтримка присутності інтернет-контенту: він має бути видимим, захоплюючим, привабливим та доречним онлайн.

У роботі «Інтернет-дипломатія: Формування Глобальної Політики з Кіберпростору», дослідників Мер'єм Марзукі та Андреа Кальдераро, висловлене «глибокі дослідження ролі Інтернету щодо глобальної політики, і концепції «Інтернет-дипломатії». У цій книзі представлено інтернет-дипломатію у якості нової, всеосяжної структури для різноманітних глобальних цифрових практик і прагне «до поглиблення нашого розуміння впливів Інтернету на роботу традиційної дипломатії та світового управління» [16].

На цьому фоні зовнішню політику, яку традиційно пояснюють як «мистецтво та науку управління відносин між націями» отримала значне розширення, щоб включити до себе «можливості нових технологічних галузей, таких як штучний інтелект (ШІ), можливості кібербезпеки та метавсесвіту». Це не є просто модними словами; вони стають «у якості невід'ємних компонентів у сучасному стратегічному мисленні міжнародних відносин». Умови цією

еволюції означають перехід від «звичайних практик у дипломатичній стратегії до умов більш складних парадигм, де технології відіграють центральну роль для формування нових умов у міжнародній політиці та взаємодії» [10, с. 109].

ШІ, у якості дипломатичного суперрадика, може запропонувати кілька варіантів, щоб прийняти рішення. І якщо йому запропонувати алгоритми, які можуть виявляти величезні об'єми глобальних даних, тож він може передбачати політичні перевороти, аналізувати можливість економічного спаду у ключових країнах-союзниках або можливості суттєвих змін у поглядах населення щодо якоїсь гарячої теми. Можливості таких підказок – важливі для роботи дипломатів та політиків, оскільки дають можливості робити запобіжні дії та коригувати політики.

Однак, можливості штучного інтелекту не обмежені потребами пророкувати. Він може «зруйнувати Вавилонську вежу міжнародної дипломатії» [9]. Можливості цієї технології «перевершують принципи лінгвістичних бар'єрів, забезпечивши, те що тепер кожна нюансована фраза в дипломатичного діалогу стає зрозумілою. Більш того, ШІ стає схожим на «власників у шаховій грі в сфері дипломатичних стратегій». Він має функції до аналізу багатогранних сценаріїв, враховувати численні змінні, які «можливості людського розуму можуть не брати до уваги». Вже можна уявити, яким чином штучний інтелект змодельє сценарії мирних переговорів, надасть для дипломатів та осіб, які впливають на ухвалення рішень, цінну інформацію щодо «імовірних результатів та іншої переговорної стратегії». Такі можливості прогностичного моделювання можуть виявитись «безцінними під час певних делікатних переговорів, забезпечать ясність відносно умов червоних ліній, та можливостей потенціальних реакцій та позицій протилежних сторін» [9].

По суті, ШІ може перетворитись на один з «незамінних інструментів дипломатії, що може охопити прогнози, можливості перекладу, та стратегічного планування». Поза цими можливостями він стає «як перетворююча і багатогранна сила в ширших сферах зовнішньої політики. Він може відігравати

ключові ролі щодо політичного аналізу та моніторингу у міжнародних зобов'язаннях».

Існують кілька виразних концепцій, до яких відносять «цифрову дипломатію», «електронну дипломатію» та «Інтернет дипломатію», які «відбивають різні способи, через які технології перетинаються зі сферою міжнародних відносин та державним управлінням». На тепер, деякі з цих концепцій та дипломатичних практик та технологій вже активно використовуються. Вони мають різний фокус, масштаб та застосування. Щоб досягти концептуальної ясності, варто згадати, що «дипломатію» розуміють як «інструменти у зовнішній політиці, усталені методи, за допомогою яких держави можуть артикулювати свої зовнішньополітичні цілі та координувати свої зусилля щоб впливати на прийняття рішень та поведінку іноземних урядів та народів за допомоги діалогу, переговорів та іншого роду заходів, відмінних від війни і насильства» [10, с. 106].

Найчастіше цифрову дипломатію визначають «стратегічним використанням цифрового інструменту та платформ у соціальних мережах з боку дипломатичних суб'єктів (наприклад, урядів, дипломатів та міжнародних організацій) щоб провести широкий спектр дипломатичних заходів». До цієї форми дипломатії включають використання Твіттер, Фейсбук та Інстаграм, щоб спілкуватись з політиками, залучати іноземну громадськість та управляти іміджем та впливами країн по всьому світу. Її початковим фокусом є комунікація та громадська взаємодія. Використовуючи ці цифрові платформи для впливів на громадську думку, участь у публічній дипломатії, сприяють інтерактивності в комунікації між державами та аудиторією по світу.

Сфера, де застосовують цифрову дипломатію велика, охоплює різні аспекти у дипломатії, включно з публічною дипломатією, культурною та кризовими комунікаціями. Таким чином використовують можливості цифрових платформ для різноманітних спектрів дипломатичних цілей. У книзі «Цифрова дипломатія: теорія та практика», яку написали Корнеліу Бьола та Маркус Холмс, докладно досліджують межі перетину дипломатії та цифрової

технології. Тут розглядають, яким чином «цифрові платформи проходять трансформації до дипломатичної практики, впливають на публічну дипломатію, умови міжнародних переговорів та управління кризами»[11]. Цифрову дипломатію визначають через «можливості використати соціальні мережі у дипломатичних цілях», через охоплення змін в управлінні інформацією, у самій публічній дипломатії, принципах стратегічного планування та міжнародних переговорах. Автори досліджують, яким чином цифрові технології впливатимуть на умови дипломатичної практики, трансформують її, та виділяють низку позитивних, і негативних аспектів[12, с. 56].

У роботі наголошують на потребі розуміти вплив цифрових технологій на роботу сучасної дипломатії, включно з ролями соціальних мереж щодо змін основних дипломатичних функцій, комунікаційних умов та управління відносинами. Науковці наголошують, що «зміст цифрової дипломатії може діяти на два різні рівні: рівень міністерства закордонних справ та на мережу зарубіжних посольств». Цю подвійну дію різних рівнів дозволяють у країнах пройти адаптацію своїх зовнішньополітичних послань та зусиль щодо національного брендингу щоб задоволити унікальні характеристики місцевих аудиторій, включно з історичними, культурними, ціннісними та традиційними аспектами. Такі підходи сприяють до прийняття зовнішньої політики держави і іміджу, який прагнуть просувати.

У роботі «Цифрова дипломатія та міжнародні організації: автономія, легітимність та оскарження», вивчають адаптацію міжнародних організацій до цифрової доби з особливими акцентами щодо соціальних мереж. У цій роботі досліджують цифрові виміри у цих організаціях, автономність їх операцій, та рівень їх легітимності на сучасній дипломатичній арені. Вивчають рівень значного впливу у соціальних мережах на автономії у цих організаціях. Вони провели дослідження їх впливів на легітимність, або її зміцнення, або її заперечення[14, с. 10].

Ще одним з авторів, який досліджує цю тематику, є Ніколас Весткотт. У монографії «Цифрова дипломатія: вплив Інтернету на міжнародні відносини»

вивчають, як «Інтернет змінює умови міжнародних відносин». Наголошують на впливі цифрової дипломатії щодо формулювань у зовнішній політиці, через наголос на стратегічних умовах у використанні Інтернету та цифрових технологій у конкретній меті зовнішньої політики. В дослідженні підкреслюють, що «умови еволюції дипломатії цифрової епохи вимагатиме адаптувати традиційні дипломатичні методи до можливостей та викликів на цифровому ландшафті».

Умови трансформації дипломатії цифрової епохи означатимуть, що є перехід трьох основних областей:

1. Дипломатичної взаємодії. Цей тип трансформації змінюватиме тло дипломатичних взаємодій з цифровими технологіями. Це схильність перерозподіляти владу у світових справах, запроваджувати нові типи конфліктів та впливів на концепції щодо взаємозалежності та суверенітету.

2. Особливості питань дипломатії, які можуть включати розширення набору тем, до яких входять більше ніж 50 цифрових управлінських проблем, у питаннях кібербезпеки, конфіденційності та штучного інтелекту.

3. Умови дипломатичної практики, що включають цифрові інструменти, такі як соціальні медіа, проведення віртуальних зустрічей та аналітичних інструментів на основі об'ємних даних і штучного інтелекту [24, с. 16].

Використовувати і застосовувати звичні технології. Мають на увазі електронну пошту, можливості соціальних мереж та відеоконференцій, у дипломатичній комунікації, що знаменують помітні зміни в дипломатії. Як зазначає Б. Фарелл, «застосовувати ці інструменти є стандартним і перестало сприйматись новаторським або перетворюючим. Їх застосовують в дипломатії, що призводить до більш прямих, публічних та доступних підходів у міжнародній взаємодії» [13, с. 139]. Ці зрушення показали свіжі проблеми, особливо щодо умов безпеки, рівня конфіденційності та тонкощів, які властиві дипломатичному спілкуванню. У дипломатичних архівах та великих колекціях книг усе заповнено офіційними листами, формальним листуванням та низкою вербальних приміток, які відправлені та отримані традиційними методами. У

процесі переговорів, дипломатичні представництва та інші щоденні дипломатичні дії тепер у значній мірі здійснюють через електронні засоби. Хоча реалізація цих зрушень принесла численні переваги: швидка відповідь, реальні зв'язки та можливості передати тонкі повідомлення, вони полегшили реалізацію ключових розробок дипломатів.

У контексті цих змін, європейська дипломатія це скоординована зовнішня політика держав-членів Європейського Союзу (ЄС), яку визначають рамками Загальної зовнішньої та безпекової політики (ЗЗПБ). Цю частину політики часто називають як європейська дипломатія з широкою сферою діяльності. Вона охопила усі області у зовнішній політиці, включно з питаннями безпекового та оборонного питань. ЗЗПБ створили на основі Маастрихтського договору 1993 року, який став продовженням Європейського політичного співробітництва (ЕПС). Завдяки останньому, держави-члени отримали можливості для координації своєї зовнішньої політики з 1970-х років. ЗЗПБ підтримується через особливі інституційні рамки, де дипломатами та офіційними особами ЄС спільно проводиться політика на основі принципів консенсусу. Високий представник сприймається як «обличчя та голос» у зовнішній політиці ЄС, його підтримує Брюссельська європейська служба зовнішніх дій (ЕСЗД). Близько 140 делегацій ЄС, що працюють з третіми країнами та міжнародними організаціями надають йому всебічну допомогу. Оскільки зовнішня політика прерогатива суверенної держави, винятковість характеру ЗЗПБ давно виступає як предмет дослідження [20].

Але щоб чітко роз'яснювати, що мають на увазі використовуючи термін «європейська дипломатія» його ділять на дві частини «європейська» та «дипломатія» і розглядають їх окремо. Те, що кваліфікують європейським - являє собою потенційно нескінченну дискусію з вироблення узгоджених рішень. Зі слів одного досвідченого представника ЄС: «Якщо ви приїжджаєте в якусь країну і скажете: «Я – посол Франції», для всіх зрозуміло, що таке посол і що є Франція. Якщо ж ви кажете: «Я являюсь головою делегації Європейської

комісії», у більшості справді немає ніякого уявлення про що ви говорите» [8, с. 10].

Науковці проводять різницю між ЄС, державами-членами та державами з Європи, які не входять до ЄС. Тут важливо врахувати, що європейська дипломатична практика для усіх них обов'язкова і перетинатиме цю демаркацію. Тому термін «європейська» означав належність до Європейського Союзу. Хоча визначення, які дають поняттю дипломатія є більш зрозумілим. На думку Е. Сатоу, дипломатією є «можливість застосувати інтелект і такт, щоб вести офіційні міждержавні відносини незалежних держав, що іноді можуть поширитись і на їх стосунки до васальних держав». Зрозуміло, що таке розуміння видасть рівень європейської якості сучасної дипломатії, з урахуванням її європейського, християнського походження, що відноситься до епохи Відродження, коли з'явилися сучасні державні системи та розширюється Європа.

Відносно дій, то дипломатію часто прирівнюють до мистецтва переговорів, процесів прийняття управлінських чи державницьких рішень, прийняття урядами певних угод. Тому європейську дипломатичну практику варто розуміти втіленням досвіду певної політичної традиції у представництві, що починається із століть державного будівництва та дипломатичних успіхів і провалів на європейському континенті чи за його межами. Часто це є спільним репертуаром дій, за допомоги яких деякі політичні суб'єкти прагнули відрізнити себе від інших для провадження власної політики. Іншими словами, європейську дипломатію пояснюють як загальну зовнішню політику, сформовану на основі європейських традицій, загальній історії та певних потребах. Сьогодні все це знайшло втілення в ЗЗПБ Європейського Союзу [3, с. 34].

Відправна точка у зовнішній політиці ЄС, це його концептуалізація у якості міжнародного актора. Дипломатія ЄС має довгу та складну історію. Після того, як принципи Європейської оборонної спільноти (ЕОС) не були ратифіковані у французькому парламенті у 1954 році, і після спільної відмови

від плану, який запропонував Ж. Фуше у 1960-х роках, держави-члени перейшли до створення Європейського політичного співробітництва (ЕПС) у 1970 році [38]. Це було спробою координувати зовнішню політику. Спочатку ЕПС відокремили від роботи з економічної інтеграції у розбудові Європейського співтовариства. Міністрами закордонних справ та дипломатами, які мали зустрічатись, щоб обмінюватись інформацією щодо міжнародної політики та працюючи над узгодженням думок та спільної платформи дій, щоб мати можливий і бажаний результат. З часом ці зустрічі стали частішими, а обсяги питань порядку денного збільшувались. Це робило процес все більше інституціоналізованим. Проте, ЕПС продовжувало залишатись формою неофіційного міжурядового дискусійного клубу до створення ЗЗПБ згідно Маастрихтського договору 1993 року.

Пояснювати відносну низьку активність ЄС у зовнішній політиці доволі непросто. Наприклад, на думку С. Гофмана, варто розрізняти «низьку» і «високу» політики, коли обговорювали європейський проект. Підвищення економічної інтеграції було, можливо, більш досяжним, але співпраця щодо питань зовнішньої політики та безпеки згідно образного виразу «була інша гра в м'яч». Тогочасний дослідник Х. Булл скептично говорив про перспективи європейської інтеграції у зовнішній політиці та стверджував, що «Європа» не буде суб'єктом у міжнародних справах[42].

Тоді, як теоретиками міжнародних відносин та умов європейської інтеграції намагались пояснювати повільність темпів розвитку ЕПС, на теоретичному рівні не було розуміння, що собою являє зовнішня політика ЄС. Це потребувало нового підходу. Замість того, щоб визначити міжнародних акторів згідно з характеристиками держав, кількома вченими було зроблено спробу виробити інноваційні критерії європейського міжнародного «акторства». Наприклад, Р. Шештедт вважав, що Європу вже варто вважати міжнародним актором, оскільки вона ним завжди фактично є [45].

Дослідниками Дж. Юпілем та Дж. Капорасо було запропоновано активізувати діяльність ЄС. Ця структура фактичного вимагала визнання,

оскільки була членом міжнародних організацій або виступала як учасник у міжнародних переговорах. Ця організація повинна була мати повноваження, що дозволили б їй бути дієвою на міжнародному рівні, мати узгоджені компетенції за поданнями держав-членів. Завдяки відмінним та незалежним інститутам він набував автономності від держав-членів. Європейський Союз повинен був виробити принципи згуртованості щодо спільних цілей, тактики, проведення процедур та результатів роботи. Необхідність виконати ці критерії представляло і продовжує представляти проблему для ЄС. Тому на практиці справа полягала в тому, щоб вміти вимірювати ступінь активності ЄС щодо різних галузей політичної діяльності, регіональних особливостей та часу.

Коли у 1993 році ЕПС перейменували на ЗЗПБ, було визнано той факт, що ЄС не виступаючи повноцінним актором, здійснював значну «присутність» щодо міжнародних справ. Після того, як закінчилась «холодна війна» та розпався Радянський Союз, від 1991 року європейська дипломатія продовжила підвищення свого авторитету. Хоча адекватність реакції ЄС на ведення громадянських воєн у колишній Югославії не була вражаючою, початок епохи закінчення «холодної війни» у значній мірі сприяло тому, щоб ЄС почав відігравати помітні ролі у світовій політиці. Відтак, зовнішню політику ЄС посилювали за рахунок створення нових дипломатичних інституцій, як посада Високого представника, введена у 1999 році. Таким чином дискусію була тимчасово врегульовано і відбувся перехід до питань, яким тип як актор насправді претендує ЄС [2, с. 14].

ЄС традиційно розглядали у якості «цивільної сили», яка відрізнялася значними економічними потужностями та є відносно слабким у військовому плані. Завдяки проведенню своєї політики у сфері торгівлі та розвитку об'єднання змогло перетворити свої економічні переваги на реалізацію політичних цілей. Ще один з прикладів ваги ЄС є застосування санкцій, які поступово стали одним з улюблених зовнішньополітичних інструментів ЄС. Сучасна держава має приділяти першочергову увагу можливостям врегулювати міжнародні суперечки за допомоги дипломатичних засобів і надає великого

значення міжнародному праву. Тому поняття громадянської сили розкривалось у законопроекті Європи, яка позбавлена реальної військової могутності.

Ідея втілення громадянської влади, заклала основи для дебатів 2000-х про сенс державного управління та суспільного співжиття. У дослідженнях Я. Маннерса зроблено наголос на необхідності аналізувати не тільки здатність ЄС до використання громадянських та військових інструментів, але й його здатності до формування концепції того, що вважати «нормальним» у міжнародних відносинах. Тож принципи реалізації фундаментальних прав людини до формування стабільності в роботі своїх інституцій ЄС намагається втілювати як зразки для решти світу. У роботі «Нормативна влада Європи» дослідники аналізують успішність такої пропозиції та її реалізованість. З точки зору Я. Маннерса здатність змушувати інших до прийняття своїх норм, найбільша сила у міждержавній взаємодії. Вченими було розроблені концепції розвитку європейської спільноти та запропоновані інші складові, до яких відносять етичну силу, структурну владу та сила ринку, що робить ЄС нормальною чи реалістичною державою, яка повинна поводитись як і будь-яка інша держава [7, с. 13]

Можливо, найсильнішою критикою розуміння ЄС як державного інституту, полягала в тому, що нормативний рівень сили Європи варто розглядати як продукт свого часу. Дискусія часто збіглась з дебатами, які проходили в США щодо питань вторгнення в Ірак у 2003 році, яке підштовхнуло значну трансатлантичну напруженість. У Брюсселі почали зображати ЄС як інститут, що просуває шановані норми у підтримці міжнародного права. Цю риторику некритично використовували захисники ідеї про Нормативну державу Європи у якості доказів їх тези, оскільки 1990-і та 2000-і роки вважають Золотим віком у європейській інтеграції[12].

Якщо ЄС до певної міри можна концептуалізувати як міжнародного актора, це природно виникне питання щодо того, як зовнішню політику ЄС пов'язують із принципами зовнішньої політики національних держав. Зрештою, для того, щоб ЄС був міжнародним суб'єктом, потрібно мати певну автономію

від держав-членів євроспільноти. Його варто вважати окремою одиницею міжнародної системи.

Під змістом поняття теорії «європеїзації» вчені розуміли взаємодію зовнішньої політики ЄС та зовнішньої політики на національному рівні. Тому необхідно уточнювати, чи доповнить дипломатія ЄС національну зовнішню політику чи замінює її чи конкурує з нею.

Загальновідомим є те, що низкою вчених використовується концепція європеїзації від 1990-х років, щоб вивчити вплив європейської інтеграції щодо держав-членів. Багато хто з них зосереджується на традиційних принципах політики ЄС відносно регулювання у такій галузі, як політика щодо галузі транспорту, роботи у навколишньому середовищі, які реалізуються на національних рівнях. Хоча наслідками європеїзації більш слабкі на рівні зовнішньої політики, ніж на рівні політики регулювання. Зміст цієї концепції виявився корисним для аналізу відносин між ЄС та національними принципами зовнішньої політики. З боку держав-членів іде намагання використати зовнішню політику ЄС щоб реалізувати власні інтереси. Одночасно вони підкоряються принципам європейських вимог [1].

Одна з причин приймати участь державам-членам у зовнішній політиці ЄС є потреба досягти «політику масштабу». У більшості держав-членів існують обмеження у можливостях, тому є ускладнення у досягненні міжнародного впливу. Замість того, щоб здійснювати односторонні моделі реалізації зовнішньої політики, вони ухвалюють рішення про дії посередництвом структури ЄС. Така модель часто дає для держав-членів більшу кількість важелів впливу, та захищає їх коли іде робота з великими державами[12].

Вагомий спосіб у дослідженні зовнішньої політики ЄС є спроба пояснити існування ЗЗПБ у якості продовження національних основ зовнішньої політики за допомогою різних каналів впливу. Вчені, які дотримуються наукових традицій «європеїзації», аналізують, яким чином держави можуть досягти успіхів щодо прогнозування своїх національних інтересів лише на рівні ЄС.

Використання можливостей зовнішньої політики на рівні ЄС як "мультиплікатора впливу" дозволяє використовувати різні можливості.

Можливість брати участь у ЗЗПБ призводить до того, що з'являються нові інституційні структури, крім держав-членів, у яких є цілі команди дипломатів, які працюють у Брюсселі та займаються лобіюванням зовнішньої політики ЄС. До прикладу, можливість участі у ЗЗПБ, рушійна сила модернізації для польського міністерства закордонних справ. Це можливо оскільки Польща стала членом ЄС 2004 року. Науковці пропонують визначати «європеїзацію» у національній зовнішній політиці. Для цього проводили порівняльне дослідження у 10 різних країнах членах євроспільноти. Науковці Р. Вонг і К. Хілл виявили, що проведення європейської політики у всіх країнах Європейського континенту, навіть тих, які не входять до ЄС, зачепила європеїзація. Вчені посилаються, наприклад, на приклад нейтральних держав, які переосмислили принципи своєї зовнішньої політики, оскільки участь у ЗЗПБ розширює масштаби національної зовнішньої політики. Це об'єктивний процес, адже участь у цій структурі змушує, наприклад, Іспанію приймати участь у вирішенні проблем Західних Балкан. Також Р. Вонг і К.Хілл показують, що країни вимушені встановлювати обмеження про те, як далеко вони хочуть працювати у зовнішньому напрямі [4, с.37].

Принципи концепції європеїзації допомагають зрозуміти основи взаємодії національної дипломатії та дипломатії ЄС. У цьому сенсі важливо врахування як позиціонується зовнішня політика ЄС щодо принципів національних зовнішніх політик. Важливо розуміти, чи замінюють, доповнюють, або конкурують загальноєвропейські дипломатичні дії з національними пріоритетами зовнішньої політики держав-членів. Хоча це питання не надто актуальним, воно займає значну частину у аналітичній та політичній практиці зовнішньої політики ЄС.

Не варто вважати, що дипломатія ЄС може повністю замінити базові засади національної дипломатії, скоріше це розглядають як теоретичну можливість. Якщо приймати існування ЄС частково на основі федеративного

принципу, то наприклад, для федеративних країн зовнішня та оборонна політика часто організована виключно на федеральному рівні. Це стала модель європейських федералістів від 1950-х років, які пропонували плани втілення федералістських принципів у роботі ЄС. Прикладом такого втілення мала стати європейська конституція 2004 року, яку хоча і не було ратифіковано, пропонувала запровадити посаду Високого представника, або міністра закордонних справ ЄС. Цей амбітний титул скасували після прийняття Лісабонського договору 2007 року. Однак, дотепер деякі держави вважають необхідним включити до офіційних документів ЄС зауваження щодо того, що ЗЗПБ «не впливатиме на роботу існуючої правової основи, дотримання обов'язків та повноважень кожної з держав-членів щодо формулювань та проведення їх зовнішньої політики» [14, с.47]. Цим вони проявляли стурбованість, що зовнішня політика ЄС може витіснити реалізацію національної зовнішньої політики.

Тож якщо вийти за абстрактні «конституційні» дебати і дивитись на особливості щоденної практики, стає зрозумілим, що зовнішня політика ЄС значною мірою може доповнити та розширити реалізацію національної зовнішньої політики. Ефективна зовнішня політика ЄС надає для держав майданчики для обміну масивами інформації, висловлення думок та координації національних позицій, щоб досягти більших можливостей впливати на міжнародному рівні.

Рівень відносин між ЄС та національними основами зовнішньої політики матимуть вирішальне значення. Держави-члени мають діяти бажано через ЄС, щоби мати можливості досягати більших впливів на міжнародному рівні. Одночасно ЗЗПБ може чинити тиск на держави, які входять до цієї структури, щоб коригувати національну зовнішню політику. Незалежно від того, що принципи зовнішньої політики ЄС часто доповнюють завдання національної зовнішньої політики, водночас, за певних обставин, ЄС може замінювати та оскаржувати зусилля країн щодо їх національних інтересів. Це може ставити під сумнів рівень узгодженості дій, чим користуються євро критики. У цьому

сенсі, доречним виглядає потреба привернути увагу на особливості в управлінні європейською дипломатією. Унікальні методи у розробці політики, за допомоги яких держави та установи ЄС проводять координацію, визначення цілей та впровадження ЗЗПБ, мають вплив щодо результатів політики. Тому, механізми зовнішньої політики ЄС відіграють важливі ролі щодо розуміння ролі ЄС у якості міжнародного суб'єкта та особливості його відносин із національними принципами у зовнішній політиці держав.

1.2. Інституційна складова дипломатії Європейського Союзу.

Європейський Союз виступає як політичний актор, єдиний у своєму роді. Реалізація засад загальноєвропейського суверенітету, як спонукального мотиву до зовнішньополітичних дій, поділено між державами-членами та різними інституційними гравцями. Тут, з одного боку, кожна держава природно має своє бачення зовнішньополітичних пріоритетів. Поряд із цим, і ЄС говорить одним голосом зі своїми членами, коли проводить роботу з третіми країнами або діє на багатосторонньому рівні. Не існує жодних інших міжнародних організацій у світі, які на різних управлінських рівнях були б у взаємодії стільки гравців, як у ЄС. Це унікальна структура, однак, процес ухвалення зовнішньополітичних рішень у ній має великий та складний механізм.

Оскільки ЄС не держава у прямому сенсі, у ньому немає централізованої влади та власних державних інститутів, хоча у зовнішній політиці відбиваються потреба реалізації загальних особливостей функціонування специфічних (наднаціональних) інституцій цього міждержавного утворення. Процес інституціоналізації дипломатії ЄС засновують на реалізації зовнішньополітичних функцій, які здійснюють основні інститути. Це Європейська Рада, Ради міністрів ЄС, Європейська Комісія, Європейський Парламент, Суд ЄС, Європейська Служба Зовнішніх Справ (ЄСЗС), інститут Спеціальних представників ЄС[8] .

Європейська рада проводить збори кілька разів на рік, і до її складу входять голови Національних представництв виконавчої влади. На її засіданнях

мають бути присутніми голова Європейської ради, голова Європейської комісії та голова Європейського центрального банку. До обов'язків Голови Європейської ради входить підготовка її засідань, головування на них і проведення роботи щодо досягнення консенсусу. Функціонал Постійного голови Європейської ради полягає у забезпеченні зовнішнього представництва Євросоюзу. Він також скликає надзвичайне засідання Європейської ради, якщо цього вимагатимуть зміни міжнародної ситуації. Європейська рада має визначати загальні принципи політичної лінії Євросоюзу, виявляти та ранжувати рівень його стратегічних інтересів та ставити перед ним певні завдання. Щодо реалізації зовнішньої політики, то приписи Лісабонського договору надали Європейській раді роль стратегічного лідера в організації. На сьогодні роль Європейської ради у реалізації зовнішньої політики ЄС помітно зростає [4]. Це мало сприяти підвищенню її згуртованості, покращити послідовність та підвищити сміливість, оскільки на рівні національних прем'єр-міністрів не має схильності оцінювати довготривалість наслідків прийнятих ними рішень та оцінювати ситуацію. Це мало стосуватись та розглядатись крізь власну актуальну внутрішньополітичну ситуацію, де кожен виходить з власного розкладу, що залежить від результатів майбутніх національних виборів. Як результат, Європейська рада завжди працює на умовах аврального режиму і майже виключно зосереджена на вирішенні гострих кризових ситуацій, а тому, доволі часто, з ролями притаманними стратегічному лідеру у зовнішній політиці, якою її наділяли представники Європи, не справляється [7].

Рада із закордонних справ, яка є однією з десяти структур у Раді міністрів ЄС має збиратись щомісяця. До її складу входять національні міністрів, які відповідають за реалізацію зовнішньої політики, а також, у залежності від конкретної повістки, за продуктивність зовнішньої торгівлі, оборонні проекти та політику розвитку. Однак практично вона більше не головна інстанція щодо прийняття ключових зовнішньополітичних рішень. Вона до певної міри

відступили в тінь на тлі активізації Європейської ради, з одного боку, та ЄСЗС, з іншого боку.

Постійний голова на засіданнях Ради із закордонних справ це Верховний представник із закордонних справ. Але коли Радою із закордонних справ обговорюється питання щодо спільної торговельної політики ЄС, то очолює це засідання представник від тієї держави, яка, на чергові півроку, виконує керівництво Ради. Відтак Рада із закордонних справ має приймати рішення і проводить голосування відносно зовнішньополітичних акцій та пропозицій.

Рішення по роботі ЗЗПБ приймають одноголосно – але відносно певних аспектів допускають превалювання кваліфікованої більшості під час голосування. Певні випадки, наприклад, коли пропонують висловити незгоду щодо якоїсь третьої держави, то держава-член має право утримувати під час голосування щодо певних зовнішньополітичних дій ЄС. Простою мовою, не заблокувати її. Приписами Лісабонського договору таку конструктивну помірність (*constructive abstention*) передбачають і для Ради із іноземних справ, коли потрібно голосувати одноголосно, і для Європейської ради [8].

Як інституція, Європейська Комісія, певною мірою втрачає свій колишній вплив після набуття чинності умов Лісабонського договору та інституційних реформ, які він підштовхнув до реалізації внаслідок перерозподілу влади між інститутами. Прийнято вважати, що на рівні зовнішньої політики це відображається у найбільшій мірі. Але така думка не завжди є точна, оскільки у всіх напрямках у зовнішніх відносинах Євросоюзу поза межами ЗЗПБ вага позицій Комісії не тільки зберігаються, але й у певних випадках зміцнюється.

Насправді у Європейській комісії залишаються функції одного з найважливіших акторів у реалізації процедур зовнішньополітичних відносин Євросоюзу, хоча рівень інституційних змін, внесених Лісабонським договором, дійсно призвели до значного зменшення її формального впливу у сфері ЗЗПБ. Європейська комісія, як і раніше, продовжує відігравати важливі ролі у зовнішніх відносинах Євросоюзу[9]. Вона залишається відповідальною за реалізацію проекту бюджету ЄС, включно з коштами, що виділяють по лінії

ЗЗПБ. У безпосередній відповідальності Європейської комісії залишилась узгодженою з ЄСЗС посередництвом розподілу коштів ЄС, що виділяють через реалізацію політики сусідства, або політики розвитку. За нею залишається і процедура надання для третіх країн гуманітарної допомоги. Крім інших процедур, Європейська комісія має наглядати і за тим, як витрачають кошти, що виділені безпосередньо ЄСЗС. Маастрихтський договір, визначив, що Європейська комісія повинна бути повністю асоційованою з принципами загальної зовнішньої політики та політикою безпеки. Але на сьогодні, Генеральний директорат Комісії із зовнішніх зносин (DGRELEX) було приєднано до ЄСВД, а структури Комісії, які перебували за кордоном тепер називають представництвами, або Місіями Європейського союзу [10, с.112].

Наразі Комісія зберігає право, разом із правами Верховного представника, представляти Європейській Раді проекти рішень, які визначають дії ЄС у міжнародному просторі. Службою із зовнішньополітичних інструментів (Service for Foreign Policy Instruments – FPI), проводиться робота щодо відповідальності за оперативні витрати. Ця структура залишилась як структурний підрозділ Європейської Комісії, але має звітуватись перед Верховним представником Європейської Комісії у його/її ролях як першого заступника голови Комісії. Ця Служба проводить роботу з підтримки можливості досягти цілей у зовнішній політиці та політиці безпеки ЄС, особливо того, що стосується необхідності забезпечити мир та запобігти конфліктам. Також до її повноважень входить допомога у проектуванні інтересів ЄС та створення його позитивний іміджу у світі [8].

Європейська Комісія тісно працює у зв'язку з Верховним представником ЄС та своїми представництвами, виконуючи такі завдання:

- домагатися виконати бюджет ЗЗПБ;
- гарантувати, забезпечити і виконати заходи з реагування на кризові виклики та запобігати їх виникненню. Цю роботу фінансують за допомоги Інструментів, що забезпечують стабільність та мир;

- застосовувати Інструмент партнерства, який призначено для того, щоб просувати стратегічні інтереси Євросоюзу у світі, включно з вирішенням проблеми боротьби зі змінами клімату, енергетичною безпекою, а також щодо підтримки зовнішніх вимірів зусилля ЄС з підвищення своєї конкурентоспроможності та фінансування розвитку наукових досліджень;

- застосовувати Інструменти зі співпраці з країнами, що мають розвинену промисловість. Особливо це стосується країн Північної Америки, Східної Азії, Південно-Східної Азії, або країн Перської затоки. Ця робота проходить щороку через виконання багаторічних регіональних програм, що контролює Європейська комісія зі співробітництва. Тут проходить підготовка проектів і вказують виділені для цього кошти;

- застосовують Європейські інструменти з розвитку демократії та реалізації прав людини, щоб фінансувати місії, які спостерігають за виборами у третіх країнах;

- робота з підготовки та реалізації пропозицій відносно застосування санкцій. У цих випадках служба представляє Європейську Комісію коли обговорюють санкційні питання з державами-членами в Робочих групах радників із закордонних справ. Також тут готують проекти регламентів із застосування санкцій, які потім приймають на Раді ЄС;

- забезпечують представництво Комісії у «процесі Кімберлі»;

- проведення роботи, яка має запобігти торгівлі товарами, які можуть використовуватись під час смертної кари або для проведення тортур. Тут Службою готуються делеговані акти Європейської Комісії щодо списків таких товарів [4, с. 36].

У тій діяльності, яка стосується торгової політики, де Європейська Комісія виробляє мандат на проведення міжнародних торгових угод та щодо того, як ведуть самі переговори. Звичайною практикою є те, що такі мандати, і зміст торгових угод, мають бути схвалені в Європейській Раді та ЄП. Це має зміцнити її позиції, сприяти передачі до сфери виняткової компетенції Європейського Союзу питань зі сфери послуг, певних аспектів щодо прав

інтелектуальної власності чи застосування прямої іноземної інвестиції. Зазначають, що раніше ці питання входили до компетенцій Європейського Союзу та держав, які до нього входять.

Зберігається вага координуючої ролі Європейської Комісії щодо зовнішніх аспектів внутрішньої політики. Це стосується екології, транспорту, юстиції та правосуддя. Це і проблема політики сусідства, де до повноважень Комісії входить підготовка змісту відповідних програм. Маємо уточнити, що ЗЗПБ складає лише незначну частку у «широкій» зовнішній політиці ЄС, яка все більше наближається до питань захисту прав людини, допомагає розвивати громади та реалізує гуманітарну допомогу, і де Комісія продовжує зберігати свій контроль [11, с.20].

У європейському парламенті не формують уряд на європейському рівні. Переважна більшість серед держав, що входять до Євросоюзу функціонує парламентська демократія. В парламентських демократіях політична особа зазвичай схильна до солідаризації з урядовою лінією у питаннях міжнародних відносин та утримується від реалізації автономних форм зовнішньополітичного процесу. Саме щодо міжнародних відносин, то у такій підтримці дій власного уряду є більш явно висловленою дією. Це важливо для роботи щодо питань внутрішніх справ, оскільки парламентарям важливо захистити особливі інтереси виборців у своєму окрузі. Але оскільки Європейський парламент немає «власного» уряду, в нього є велика свобода щодо визначення умов своєї зовнішньої неполітичної позиції. Це кореспондується з відсутністю політичних необхідностей у підтримці позиції Європейської Ради, Верховного представника із закордонних справ або Європейської Комісії, якими і складається виконавча влада ЄС у його зовнішній політиці. Тому, у Європейського Парламенту є суттєві межі політичної автономії, та певні об'єми потенціалу щоб розвивати власну зовнішньополітичну ідентичність [4, с. 26].

У Лісабонському договорі зміцнені норми законодавчих повноважень Європарламенту та його позиції щодо зовнішньої політики ЄС. Одночасно сам ЄП у своїй активності на практиці досягає навіть більших зовнішньополітичних

впливів, ніж передбачали згідно договору. Раніше парламентарі не мали формальних ролей щоб вести від імені ЄС переговори відносно міжнародних угод. Тепер ЄП, згідно законодавства, має надавати інформацію щодо перебігу таких переговорів. З формальної точки зору Верховний представник із закордонних справ має зобов'язання проводити консультації з ЄП відносно головних аспектів та основного пріоритету Загальних принципів у зовнішній та безпековій політиці. Важливо інформувати ЄП щодо розвитку ЗЗПБ, належним чином та приймати погляди ЄП до уваги. ЄП має можливість звернутись щодо конкретних питань чи пропонувати власні формулювання та рекомендації на адресу Ради та Верховного представника. Двічі на рік ЄП проводить парламентські дебати щодо зовнішньополітичної проблематики. Але Європейський Парламент має покладатись на бажання та добру волю Ради щоб отримати своєчасну та значущу інформацію. ЄП може претендувати на те, щоб вплинути на зміст певної міжнародної угоди, яку укладає Євросоюз. Інструментально у цьому допомагає парламентська резолюція, у якій формулюють позиції ЄП, викладають умови, які євродепутати готові підтримати. Найбільш часто у таких умовах передбачена політична кондиційність [3, с. 30].

У сфері торговельної політики діяльність Європарламенту не є самоціллю. Це, швидше є засобом, за допомогою якого можна просунути зовнішньополітичні цілі Євросоюзу, включно з поширенням у світі європейських приписів і норм. На думку ЄП, ЄС має зміцнити рівень своїх економічних відносин з іншими регіонами світу, спираючись на збереження миру та принципи суверенітету, повагу до громадянських свобод та можливостей зберегти навколишнє середовище. Це і підтримка соціальних стандартів, дотримання прав людини та цілей глобального розвитку [13, с.29].

З формальної точки зору, ЄП не повинен мати відношення до того, як укладає Євросоюз угоди у межах ЗЗПБ. Однак, укладаючи широке коло міжнародних документів, як от щодо асоціації третіх країн з ЄС; щодо умов приєднання ЄС до Європейської конвенції з прав людини; щодо того, як

використовують кошти з бюджету ЄС та ін. До цих документів належать ті, де порушують питання, щодо яких у ЄС діють нормальні законодавчі процедури, і щодо яких від ЄП потрібно згоду. Широко застосовують практику тристоронніх переговорів щодо імплементації норм відображених у європейських правових актах, де потрібна участь Європейської Комісії, Європейської Ради та держав-членів. Ця процедура робить ЄП важливим посередником щодо важливих міжнародних питань.

Значущу частину роботи у Європейському Парламенті з ЗЗПБ здійснюється у спеціалізованих комітетах, особливо комітеті з іноземних справ (AFET) та двох його підкомітетах – з питань безпеки та оборонної проблематики (SEDE), а також з прав людини (DROI). Значну роботу проводять у комітеті з міжнародної торгівлі (INTA) та у рамках комітету з розвитку (DEVE). Ці головні сполучні ланки взаємодії між ЄП та структурними елементами у глобальному управлінні, включно з ООН. Це і робота інших інститутів ЄС, країни-голови в Європейській Раді та у роботі національних парламентів держав-членів [17, с.9].

До комітету із закордонних справ входять 76 членів. Це найбільший комітет Європарламенту. Кілька робочих груп мають допомагати йому визначати позиції відносно питань реалізації зовнішньої політики. Прикладом можуть бути робота груп по відносинам з ООН, країнами Західних Балкан, робота у рамках Східного партнерства, щодо врегулювання конфліктів, гарантій безпеки та розвитку. Сюди ж відносять різні фінансові інструменти, які задіюють у зовнішній політиці ЄС. Комітетом з іноземних справ має займатись розвитком законодавчої роботи. Також до його функцій входить підготовка парламентських згод щодо міжнародних угод, та участі у законодавчих процедурах кожні п'ять чи сім років для ухвалення рішень відносно зовнішньополітичної фінансової документації. Істотну частину роботи у цьому комітеті присвячують контролю або моніторингу дій Європейської Комісії, Європейської Ради, Верховного представника та ЄСЗС. Ті групи европарламентаріїв, які є представниками великих фракцій Європарламенту,

включно з головами AFET та SEDE, можуть запросити доступ та отримати конфіденційну зовнішньополітичну інформацію, що проходить по лінії Європейської Ради [8].

Обов'язки керівників групи виконують голови комітетів із закордонних справ та комітетів із розвитку. Керівники підтримують контакти з представниками Парламенту Африканського Союзу, парламентами Економічної спільноти західноафриканських держав, Спільнотою розвитку Півдня Африки, Східноафриканського співтовариства, та із представниками регіональних парламентів Латинської Америки [8].

Парламент проводить роботу з організації публічних дебатів які мають відбуватись на пленарних рівнях та на рівнях комітетів. Сюди включають питання слухань та семінарів, приймають резолюції та готують доповіді за власною ініціативою, засновують спеціальні комісії щодо розслідувань, що підтверджують призначення на різноманітні посади. Ці можливості активно використовують і відносно завдань у зовнішній політиці ЄС. Європейський Парламент схвалює умови багаторічних фінансових рамок, включно з папками по європейським зовнішнім діям, та набуттям ними чинності. Він повинен приймати щорічні бюджети ЄС та контролювати витрати, які несуть інтеграційні інститути ЄП. Він виконує бюджетні повноваження відносно роботи у цивільних місіях у ЗЗПБ та ОПБО. Дослідники зазначають, що проведення військових операцій не фінансується із загального бюджету. Однак бюджетний тиск іноді використовують, щоб впливати на зміст певних рішень. Однак рівень повного парламентського контролю у цих сенсах відсутній. З ЄП немає процедури формальних нарад для прийняття конкретного рішення по ЗЗПБ, які матимуть бюджетні наслідки.

Зараз нараховують понад 100 політичних органів, які працюють на виконання різних аспектів у парламентській зовнішній політиці ЄС, яау поширюють на 190 країн світу. Серед них називають низку міжпарламентських делегацій:

– Роботу спільної парламентської асамблеї АКТ-ЄС. До структури входять 78 депутатів Європейського Парламенту та представники національних парламентів країн Африки, Карибське море і Тихоокеанського басейну;

- Структура ЄвроЛат (EuroLat). Це структура спільної багатосторонньої асамблеї, до якої увійшли по 75 депутатів від ЄП та латиноамериканських парламентів. Це члени Парлатино – Латиноамериканського парламенту, Парландино – Андського парламенту, представники парламенту Центральноафриканської республіки, Парласур парламентські угруповання Меркосуру, а також члени національних конгресів Чилі та Мексики [9, с. 34] .

- Структура Парламентської асамблеї ЄвроНест. Це представництво парламентського форуму Східного партнерства. Він має забезпечити роботу чотирьох постійних тематичних комітетів. Це питання політичної, економічної, енергетичної та соціальної політики. Також це робота двох робочих груп та проведення щорічних пленарних засідань – до яких входять по 60 депутатів від Європарламенту та парламентарі із країн Східного партнерства.

- Робота парламентської асамблеї Середземноморського союзу. До її складу входять 120 парламентських представників, що представляють 10 середземноморських країн. Також членами є 75 депутатів із держав ЄС та 45 євродепутатів різних країн [4, с. 18].

Діяльність Суду ЄС. Згідно з Лісабонського договору мають формулювати нові юрисдикції Суду ЄС відносно змін ЗЗПБ. По-перше, Суд ЄС, хоча і обмежено, отримуватиме можливості для судового контролю відносно деяких актів, що приймають по роботі ЗЗПБ. Таким чином повний імунітет у цій політиці щодо питань у судовому нагляді тепер закінчиться. Зокрема, роботу Суду ЄС уповноважено контролювати рівень правомірності у рестриктивних обмеженнях, які застосовують до фізичної та юридичної особи. Тепер для фізичних та юридичних осіб є здатність оскаржувати законність будь-якого рестриктивного заходу ЄС, які вживають у рамках ЗЗПБ [4, с. 25].

По-друге, переналаштовують роль Суду ЄС щодо забезпечення збережених кордонів щодо зовнішніх компетенцій ЄС, які засновують на

приписах Договору про функціонування ЄС та на базі договорного положення, що має відношення до ЗЗПБ. У своїй роботі Суд ЄС має право голосу щодо можливого укладення ЄС у міжнародних угодах, які можуть містити аспекти, що належать до ЗЗПБ. Європейський Парламент має можливість оскаржувати затверджені документи Ради, якщо ці угоди відносять виключно до роботи ЗЗПБ.

По-третє, здатності Суду ЄС забезпечити можливість дотриматись принципів, що є складовими у фундаменті правового порядку Євросоюзу. Ця здатність отримує більш широкі основи у трактуванні, ніж раніше. Як результат, він є далеко не таким безсилим у цій галузі, як могло здаватись на перший погляд. Зрештою, він має стояти на варті усталеної конституційної норми. Це демократичні принципи, умови для верховенства права, умови для поваги до фундаментальних прав, а також принципи, які закріпили у первинних нормах права ЄС. Це основоположні договори, як наприклад, принципи щодо сумлінного співробітництва та єдиних підходів до політики[19, с. 45].

Робота Європейської служби зовнішніх зв'язків розпочалась на офіційному рівні з 1 січня 2011 р. Її очолює Верховний представник ЄС із закордонних справ та політики безпеки. Він є одночасно є заступником голови Європейської комісії та постійним головою Ради ЄС. У цьому форматі працюють міністри закордонних справ, та він формальний голова Європейської оборонної агенції (ЕОА).

Обов'язками Верховного представника Союзу з закордонних справ та політики безпеки є:

- 1) робота з реалізації зовнішньополітичних основ ЄС;
- 2) робота з координації тематичного інструменту реалізації зовнішньої політики ЄС;
- 3) робота з участі щодо вироблення загальних курсів зовнішньої політики країн;
- 4) забезпечення регулярної присутності на зустрічах голів держав та урядів країн ЄС, що входять до Європейської ради;

5) забезпечувати послідовність зовнішніх дій Євросоюзу, яку здійснюють різними напрямками;

6) реалізація представництва ЄС щодо питань, які є спільною у зовнішній політиці та безпеці, щодо ведення політичних принципів діалогу з третіми сторонами від імені Євросоюзу. Це і потреба виступати та викладати позиції ЄС у міжнародних організаціях та у рамках міжнародних конференцій;

7) реалізація керівництва ЄСЗС та робота делегацій Євросоюзу з третіми країнами та міжнародними організаціями;

8) робота щодо принципів діяльності Європейського оборонного агентства та Інститутів ЄС щодо безпеки [18, с. 41].

До компетенцій Верховного представника входять забезпечення різноманітних структурних зв'язків щодо різних інститутів та органів. Він повинен підпорядковуватись до внутрішніх правил роботи ЄК та дотримуватись наднаціональних методів ведення справ. У питаннях реалізації «високої» зовнішньої політики він вписується до міждержавних методів.

Робота голови зовнішньополітичної служби Євросоюзу потребує виконати чотири ролі:

1) роль лідера щодо проведення принципів у зовнішній політиці поряд з державами, які входять до ЄС. Тут неможливі утиски їх інтересів, що дозволить просувати спільні принципи політики оборони;

2) роль, яку виконує посередник між країнами ЄС, коли проходить конфлікт інтересів. Він має сприяти налагодити діалог, пошук взаєморозуміння та компроміс. З цією метою Верховний представник повинен виступати як постійний голова Ради ЄС щодо закордонних справ;

3) роль гаранта стабільності у зовнішньополітичному курсі ЄС. Це потребує хорошої управлінської компетенції, щоб забезпечувати злагодженість дій всіх інститутів та підрозділів ЄС, які діють на міжнародній арені;

4) роль дипломата та особи, яка є представником ЄС у зовнішній політиці [10, с. 55].

Згідно тексту Лісабонського договору, Європейська служба зовнішньополітичної діяльності включає систему делегацій ЄС. Кожна з делегацій ЄС діє у тісній співпраці з роботою дипломатичних та консульських місій держав-членів. У своїй роботі вони вказують свою додаткову корисність у національній дипломатичній службі. Але одночасно делегації ЄС, то значущий дипломатичний актор, який має більшу вагу та є більш помітним у країні перебування, ніж національні посольства.

Ці делегації виконують такі завдання:

- представництво Євросоюзу у третіх країнах по широкому колу політичних питань;
- координація зусиль держав та допомога у реалізації їх політики;
- робота щодо внеску щодо вироблення принципів у зовнішній політиці ЄС як невід'ємний елемент ЄСЗС [21, с. 11].

Оскільки завдання делегацій полягає у забезпеченні прямого та постійного зв'язку між Європою та іншими країнами, які називають як важливий інструмент із забезпечення Євросоюзу помітного голосу у світі.

Делегації, які несуть відповідальність не лише за реалізацію зовнішньополітичних питань, але й за проблематику внутрішньої політики ЄС. Їх діяльність має міжнародний вимір, хоча її відносять до компетенції Комісії. Глави делегацій одержували інструкцію від офісу Верховного представника, до якого їх підпорядковували. Комісія також направляє до голів делегацій свої інструкції щодо питань, які виходили за рамки принципів у спільній політиці щодо оборони та безпеки. Щоб пом'якшити міжінституційні протиріччя, Комісія може надсилати копії таких інструкцій до Верховного представника та ЄСВД. Рівень взаємодії делегацій та ЄСЗС зводять до регулярного надсилання у Брюссель аналітичних звітів щодо своєї роботи та щодо стану справ у країні перебування[36].

Головними функціями, які здійснюють спецпредставники ЄС називають інформаційну, посередницьку та фінансову. Спец Представники мають тісно взаємодіяти із роботою внутрішніх структур ЄС та виступати як координатори

погодження позицій всім учасникам процесу, де виробляють зовнішньополітичний курс ЄС щодо конкретних країн чи регіонів. Відомості, що передаються спецпредставниками безпосередньо з місць розвитку подій, є особливо важливими тим країнам ЄС, які самі не мали широкої мережі дипломатичного представництва.

Ключовою функцією спец представників є забезпечення посередництва щодо мирного врегулювання конфліктів. Тут виконуються посередницькі функції щодо переговорів конфліктуючих сторін, пропонуються варіанти вирішити протиріччя і використовуються набір різних дипломатичних методів. Якщо у регіоні працює місія ЄС, то її спецпредставники автоматично входять у її командний склад. Спираючись на свої спостереження та отримані відомості, готуються звіти для Комітету з питань політики та безпеки [44].

Від імені об'єднаної Європи спец представники мають брати участь у переговорах з представниками місцевої влади, підтримувати зв'язки з послами інших країн та міжнародних організацій. Багато спец представників ЄС брали участь у роботі конкретного міжнародного координаційного комітету у зонах конфліктів. У регіоні відрядження спец представник співпрацює із органами місцевою влади та структурами громадянського суспільства. Він підтримує процеси державного будівництва, демократичних трансформацій та процесів становлення нових інститутів. Їх фактично залучають до політичного процесу на місцях [18, с.51].

Спеціальними представниками ЄС робиться внесок щодо вироблення єдиних принципів у зовнішній політиці ЄС, здійснюється інформування та координація для країн-учасниць ЄС щодо ситуації в регіоні. Також вони встановлюють контакти з іншими учасниками конкретної проблеми, місцевою владою, залученими країнами та міжнародними організаціями. Вони не раз доводили ефективність у своїй роботі під час врегулювання конфліктів, тому вже більше двадцяти років то важливий і гнучкий дипломатичний інструмент у структурі Ради Європейського Союзу. Навіть після набрання чинності Лісабонського договору інститут спеціальних представників не втрачає своєї

значущості. Робота спеціальних представників більше цінується державами-членами, аніж інститутами ЄС, оскільки їх статус у ЄСЗС дещо невизначений [36].

Тому, необхідно підкреслити, що інституціоналізація дипломатії у Європейському Союзі неможлива без інститутів ЄС, до яких відносять: Європейську Раду, Раду міністрів Європейського Союзу, Європейську Комісію, Європейський Парламент, Суд ЄС, Європейську Службу Зовнішніх Справ (ЄСЗС), інститут Спеціальних представників ЄС, які реалізують найважливіші зовнішньополітичні та дипломатичні функції.

Висновки до першого розділу.

Проблематика становлення та діяльності дипломатичної сфери Європейського Союзу охоплює значний період. Після того, як розпався Радянський Союз, зростав взаємний інтерес у державах на пострадянському просторі до можливості входження в об'єднану Європу, і активізувався взаємний інтерес з боку європейської дипломатії до стратегій розвитку у пострадянських республіках і України зокрема. Європа має багаторічну практику щодо реалізації своєї політики та технологій того, як ефективно реагувати на сучасні виклики та загрози, які несе сучасна глобалізація. У роботі дипломатичного корпусу Європейського Союзу відрізняють вміння розуміти глобальність тенденцій світової політики та конкретних регіонів. Проте крізь призму новітніх викликів та загроз, дипломатична служба Європейського Союзу активно змінює розуміння проблем у сучасній Європі та адаптується до кризових міжнародних процесів. Діяльність системи роботи протипаг та узгоджень, яку пропонували дипломатичні представники ЄС довгий час демонструє свою ефективну практику протягом багатьох років. Вміння до оновлення своїх пріоритетів аби вирішувати загрози сучасних викликів та загроз залишає європейців на перших місцях у міжнародній політиці. Вивчати та застосовувати такого досвіду є важливою метою для української держави, яка проходить етапи у своєму державницькому становленні та набутті нових форм у державному будівництві а тепер і відстоюванні нашої незалежності.

Тож дипломатична практика та формування інститутів дипломатії Європейського Союзу, і відносини між державами, які входять до європейської спільноти, є актуальною прикладною та теоретичною проблемою. Зрештою, відносини ЄС та країн, які не входять до європейської спільноти, поступово стають по справжньому партнерськими, які засновані на засадах важливої та взаємовигідної співпраці, яка тепер матиме суттєве значення як для держав європейських структур, так і багатьом регіонам євразійському простору.

РОЗДІЛ 2. ІСТОРИЧНИЙ РОЗВИТОК ДИПЛОМАТІЇ ЄС

2.1. Становлення дипломатії ЄС у рамках Європейських Співтовариств (1950–1990 рр.)

Період з 1950 по 1990 роки дослідники називають визначальним щодо процесу становлення дипломатії Європейського Союзу (ЄС) у Європейському Співтоваристві. Тоді заклали фундамент формування засад у спільній зовнішній політиці та формуванні інституційного механізму у дипломатичній взаємодії між країнами-членами. Формувати європейську дипломатію було потрібно для відповіді на нові виклики міжнародної політики після закінчення Другої світової війни. Це стосувалось необхідності забезпечити мир, економічну стабільність та консолідацію європейських країн перед загрозою біполярного протистояння.

Витоками європейської дипломатії називають період, коли було засновано Європейське об'єднання вугілля та сталі у 1951 році. Після того, як підписали Паризький договір шість держав-засновників: Франція, ФРН, Італія, Бельгія, Нідерланди, Люксембург, було створено основу у економічній співпраці та учасники забезпечили перші кроки у створенні наднаціональної структури в Європі. Важливим є те, що новостворене об'єднання займалось не тільки координацією спільної політики у сфері вугілля та сталі, але й забезпечило платформу щоб вести переговори і дипломатичні контакти країн-учасниць [1, с.38].

Наступний важливий етап, це підписання Римських договорів у 1957 році. Їх прийняття легалізувало заснування Європейського економічного співтовариства (ЄЕС) та Європейського співтовариства з атомної енергії (Євратом). Римськими договорами закладалась правова та інституційна основа щоб координувати зовнішньоекономічну політику та торговельні відносини зі світом. Встановлення інституцій спільного митного союзу та загальна зовнішньоторговельна політика сприяли для зміцнення дипломатичної позиції ЄЕС у світі.

На початку, дипломатична діяльність ЄЕС існувала як економічна, спрямована на те, щоб забезпечити сприятливі торговельні умови і для третіх країн. Наприклад, вже у 1963 році ЄЕС укладає перші торговельні угоди з країнами Африки, Карибського басейну та Тихоокеанського регіону (АКТ) в рамках Яундської конвенції. Такі угоди стосувались не лише економічного значення, але й політичного, оскільки це було сприяння та зміцнення політичних впливів ЄЕС у постколоніальних країнах.

Розвиток у спільній зовнішній політиці став активним у 1970-х роках, коли запровадили Європейське політичне співробітництво (ЄПС). На цьому етапі виникла необхідність у більшій політичній єдності країн-членів, у якості відповіді на зростаючу міжнародну нестабільність, зокрема в умовах нафтових криз 1973 року та ескалацій у конфліктах на Близькому Сході [7].

Свій початок ЄПС бере від ухвалення Люксембурзького звіту 1970 року. Він започатковує механізми регулярних зустрічей міністрами закордонних справ країн, що входять до ЄЕС. Під час цих зустрічей дозволялась координація позиції щодо питань зовнішньої політики. Однак, рішення ухвалювали на основі консенсусу, щоб зберегти для національних урядів права власної дипломатичної стратегії.

Особливості подальшого розвитку ЄПС відбувались після того, як ухвалили Копенгагенський звіт 1973 року, де були деталізовані механізми співробітництва та підкреслювалась необхідність виробити спільні позиції щодо міжнародних відносин. Важливе досягнення ЄПС, діяльність Європейського політичного комітету, який має займатись роботою з підготовки дипломатичної ініціативи та узгодження зовнішньополітичних підходів для країн-членів [9].

У період 1970–1980-х років, країни ЄЕС починають брати активну участь щодо вирішення міжнародних конфліктів. Так, під час арабо-ізраїльського конфлікту 1973 року, ЄЕС засудило військові дії та виступило з ініціативою дипломатичного діалогу сторін конфлікту. Крім того, у 1980-ті роки ЄЕС

починає активну взаємодію із Радянським Союзом щодо питань енергетичної безпеки та у контролі над озброєннями.

Важливий крок розвитку дипломатії ЄС, ухвалений Єдиний європейський акт (ЄЄА) 1986 року. У цьому документі передбачали потребу посилити політичну координацію країн-членів, запровадити єдиний внутрішній ринок та створити правову базу, щоб поглибити зовнішньополітичну взаємодію.

ЄЄА також проводить роботу із сприяння підвищенню рівня у дипломатичній єдності та щодо питань міжнародної торгівлі і безпеки. Відтоді представниками ЄЕС почались виступи та скоординовані заяви на міжнародних форумах, зокрема на майданчику ООН та у рамках Генеральної угоди з тарифів і торгівлі (ГАТТ). Наприкінці 1980-х років зростають потреби щодо створення єдиних принципів зовнішньої політики, що зумовлювалось процесом завершення "холодної війни", низкою геополітичних змін у Східній Європі та розпадом Радянського Союзу. Як відповідь щодо цих викликів ЄЕС, починає розробку механізмів, щоб створити Спільну зовнішню та безпекову політику (СЗБП), що реалізували після того, як підписали Маастрихтський договір у 1992 році [2, с.18].

Тому, процес становлення дипломатичних інституцій у Європейському Союзі періоду 1950–1990 років, відзначено через еволюцію від виключно економічних координацій до формування єдиного механізму у зовнішньополітичній взаємодії. Інституційними та політичними досягненнями у цей період ставали фундаментальними у подальшому розвитку дипломатичної діяльності ЄС. Вона реалізовувалась у роботі Спільної зовнішньої та безпекової політики 1990-х років. Від часу, коли було створено ЄОВС до запровадження ЄПС та ухвалено ЄЄА, у дипломатії ЄС поступово виникають ознаки єдиних основ у зовнішній політиці, що дозволить ЄС бути впливовим актором міжнародної арени.

2.2. Маастрихтський та Лісабонські договори як основа формування зовнішньої політики Європейського Союзу

Маастрихтський договір було підписано 7 лютого 1992 року. Він набрав чинності 1 листопада 1993 року. Його прийняття ознаменувало початок якісно нових етапів у процесах європейської інтеграції. Він став результатом тривалих політичних діалогів, що визрівали у контексті змін у геополітичних ситуаціях по завершенні холодної війни. Це й падіння Берлінського муру та процеси, що призвели до возз'єднання Німеччини. Як наслідок, особливої уваги потребувало поглиблення політичної інтеграції, включно зі спільною зовнішньою політикою та безпековою стратегією.

Текст Маастрихтського договору вперше формалізує умови політичного співробітництва держав-членів Європейського Союзу в зовнішній політиці, закладає основу для Спільної зовнішньої та безпекової політики. Ця складова друга у так званій «тритовровій структурі» ЄС. У якості першої опори виступала наднаціональна співпраця, де мали на увазі єдиний ринок, монетарна політика. Другою опорою є міжурядова співпраця у зовнішній політиці, а третьою є співробітництво в сфері юстиції та у внутрішніх справах.

У другій опорі закріплюють основні цілі CFSP що стосується захисту спільних цінностей, потреби реалізації основних інтересів і збереження незалежного Союзу. Сюди ж відносять потребу зміцнити безпеку; зберегти мир; сприяти міжнародному співробітництву; розвивати та підтримувати демократію, верховенство права, забезпечувати права людини й основні свободи. Ці положення повинні не тільки формалізовано закріплювати політичні амбіції Союзу, але й підкреслювати прагнення щодо єдності відносин з стратегічними партнерами [5, с.57].

Умови Маастрихтського договору визначали інституційну базу СЗБП. Так вперше було передбачено посаду Президента Ради ЄС. До його відповідальності входить реалізація зовнішньої репрезентації Європейського Союзу. При цьому у Комісії ЄС була можливість формулювання пропозицій у

сфері СЗБП, хоча основні ініціативи мали належати до держав-членів у Раді ЄС. Така конструкція мала свідчити, що зберігається міжурядовий характер щодо ухвалення рішень, що одночасно обмежує рівень ефективності реалізації єдиної зовнішньої політики ЄС [5, с. 46].

Не зважаючи на декларативність характеру багатьох положень, договір, то важливий крок формування європейської дипломатії. Одна з ключових інновацій, це запроваджений механізм «спільної позиції» та «спільної дії». Це дозволило державам-членам виробити консолідованість позиції щодо певних зовнішньополітичних питань. Це і сприяння у підвищенні узгодженості у зовнішній політиці держав-членів та створення основ у подальшій інституціоналізації дипломатії ЄС.

Важливий наслідок Маастрихтського договору, це запроваджені регулярні зустрічі між главами держав та урядів у Європейській Раді, де розглядають пріоритети у зовнішній політиці. На подальше це сприятиме до формування стратегічних документів. Ними є Європейська безпекова стратегія 2003 року та Глобальна стратегія ЄС 2016 року. Таким чином, у договорі заклали фундамент для політичного керівництва сферою зовнішніх відносин.

Однак, Маастрихтський договір призвів до висвітлення низки обмежень і недоліків. По-перше, завдяки міжурядовому характерові у ухваленні рішень реалізувати спільну зовнішню політику була надто повільно й існує залежність від консенсусу усіх держав-членів. Це перешкода у врегулюванні кризової ситуації, коли є необхідність діяти оперативно. По-друге, через відсутність єдиних представників у зовнішній політиці, що мали би мандати виступати від імені всього Європейського Союзу, знизився рівень ефективності у дипломатичній комунікації щодо третіх країн [49].

Попри це, функціонування Маастрихтського договору створює важливі передумови у подальшому реформування зовнішньої політики ЄС. Саме він став основою для розробки наступних інституційних нововведень. Це посада Високого представника ЄС з питань зовнішньої політики та політики безпеки, яку ввели у Амстердамському договорі (1997), а згодом трансформували у

Лісабонському договору 2009 року. Тому Маастрихтський документ вважають як початковий етап у інституціональному становленні дипломатичної служби ЄС [6, с. 225].

Таким чином, зміст Маастрихтського договору 1993 року справляв фундаментальний вплив щодо формування спільних засад у зовнішній політиці Європейського Союзу. Він ознаменовував умови переходу від неформальних основ у політичному діалозі до структурованих принципів дипломатичної взаємодії в межах ЄС. Запровадження його механізмів, попри їх обмежену дію, створювали умови у подальшому посиленні ролі ЄС у якості суб'єкта міжнародних відносин, поглибили сприяння розвитку політичних ідентичностей Європейського Союзу та зміцнили його позиції на глобальній арені.

Як міжнародна організація, Європейський Союз народжувався закономірним результатом того, як розвивалась світова економіка; світова політика; багатогранна інтеграція та всеосяжна глобалізація. Він є результатом у зближенні та співпраці народів і водночас наслідком і інструментом у суперництві в умовах нових геополітичних і військових розстановок сил, що склались у 21 сторіччі.

13 грудня 2007 року у Португалії підписали черговий загальноєвропейський базовий документ, що мав назву в робочому варіанті Договір про реформи. Але у публічному вжитку це Лісабонський договір. Цей документ у першу чергу покликаний завершити конституційну кризу, що охоплювала Євросоюз у зв'язку з невдалим процесом щодо ратифікації Договору про конституцію Європейського союзу (ЄС). Його називали Конституцією ЄС або Європейською конституцією. Цей документ пропонував такі уточнення:

1. Здійснили спрощення у внутрішньому устрої Європейського Союзу ліквідувавши «структуру трьох опор». Це дозволяло відмовитись від плутанини та двозначності у поняттях "Європейський Союз" - "Європейське співтовариство". Термін «Європейська спільнота» замінили на «Європейський

Союз». Великого значення набула формула, яка встановлювала, що Європейський Союз має замістити собою Європейське співтовариство, одночасно успадковуючи його інститути і принципи. Це було особливо важливим щоб визнати легітимність підзаконних актів, які містили основну масу приписів та правових норм, що регулювали відносини всередині ЄС. Їх налічують кілька тисяч. Таким чином жодних спеціальних робіт, щоб переглянути цю величезну масу підзаконних актів та їх перевірити щодо відповідності установчим документам через зміну структур та правопорядку у ЄС було не потрібно. Це дозволяло під час внесення принципових новацій зберігати досягнення та забезпечувати принцип наступності прав Європейського Союзу [6, с. 76].

2. Передбачені у Договорі умови реформ, надають Європейському Союзу статус юридичної особи (ст. 47 Договору про Європейський Союз), що суттєвим чином посилює його позицію у світі та змісту переговорів з третіми країнами, а також структур міжнародних організацій. Визнається принцип єдиної та правосуб'єктності Європейського Союзу:

- Європейський Союз розглядають у якості єдиного суб'єкта компетенції, яку йому надають держави-члени;
- цю компетенцію реалізують посередництвом єдиної системи у власних інститутах, органах та установах;
- сформували єдину систему щодо правового акту (регламенту, директиви тощо), яку видають у всіх сферах його компетенції;
- визначено, що Європейський Союз має «максимально широку правоздатність» як юридична особа, здатна нести відповідальність щодо договорів та інших зобов'язань;
- передбачають право Європейського Союзу на укладання міжнародних угод щодо третіх держав та міжнародних організацій. Він має привілеї та імунітет на територіях держав-членів, створює дипломатичні місії та представництва;

- визначено наявність у Європейського Союзу бюджету, який фінансують за власні ресурси, що є свідченням його певної фінансової автономії [6, с. 226].

3. Була зроблена часткова, і не дуже послідовна, але важлива кодифікація та систематизація системи базових установчих договорів. Останню називали «джунглями з договорів». «Конституційною» основою Європейського Союзу, серцевиною у його первинному законодавстві, складають Договір про Європейський Союз та Договір про функціонування Європейського Союзу. Їх унормовують дві об'ємні статті – ст. 1 та 2 у Лісабонському договорі.

4. У нових розділах було розвинено та закріплено систему демократичного принципу у функціонуванні Європейського Союзу, включно з принципами демократичної рівності, представницької демократії, збільшенні ролей національного парламенту.

5. Провели більш чітке розмежування щодо предмету ведення та реалізації повноваження Європейського Союзу та держав-членів визначаючи винятковість, спільність та підтримуючу «категорію компетенції». При цьому країни-учасниці ЄС зберігають залишкові компетенції, що нагадує структуру поділу компетенцій, яка існує у федеративних державах [6, с. 227].

Здійснення лінії Європейської Конституції 2007 р., Лісабонський договір офіційно розширює компетенції Європейського Союзу щодо заходів у сферах координації у адміністративному співробітництві держав-членів, щодо втілення в життя прав Європейського Союзу. Це діяльність, яку здійснюють служби загальноєкономічного значення, цивільної оборони, енергетичної політики, крім функцій, що входять до повноважень Євратома, космічна галузь, розвиток туризму, спорту, координації заходів щодо надання допомоги для держав-членів, що постраждали від терористичних актів або катастроф. Важлива складова у цій діяльності, це гуманітарна допомога для третіх країн. Йдучи далі ніж рамки проекту Конституції, у Лісабонському договорі посилюють роль Європейського Союзу щодо питань боротьби зі змінами клімату, регіональною та глобальною проблемою захисту довкілля, інтеграцією до сфери енергетики.

У цей період здійснили довгоочікувані широкомасштабні інституційні реформи, що сприяли до посилення ефективності, координувати дії та продовжувати подальшу демократизацію Європейського Союзу. Уточнили трирівневу систему управління у Європейському Союзі. Вона складається з інститутів, які мають владні повноваження та інших органів, які створюються на основі установчих документів, рішень певних інститутів, установ, які раніше розглядали у якості різновидів управлінських органів [6, с. 27].

До діючих інститутів додалися дві нові структури — Європейська Рада та Європейський центральний банк. Європейська Рада знаходиться серед інститутів які є, є вищими органами для політичного керівництва та координації роботи ЄС. Європейська Рада має повноваження виступати верховним арбітром для визначення та проведення політичного курсу ЄС. Вона реалізує право приймати юридично обов'язкові рішення, але її формально не наділяють повноваженнями приймати закони, які спрямовані до уніфікації чи гармонізації у національному праві держав-членів.

Лісабонський договір у ст. 2 включає нову правову категорію — «цінності Європейського Союзу»[38]. Вони виступають як моральні засади у європейській, а по суті і світовій цивілізації. Повага і слідування їм є обов'язком як Європейського Союзу в цілому, так і для держав, що входять до нього. Це виступає неминучою вимогою до кожної з держав, що має вступити до Союзу. Вияв неповаги до цих цінностей спричиняє можливість застосувати до держав-порушників санкції через призупинення окремих прав, які пов'язані із можливістю членства у ЄС (ст. 7 Договору про Європейський Союз). Цінностями Європейського Союзу визначають:

- людську гідність;
- дотримання свободи;
- інституційну демократію;
- рівність громадян;
- реалізацію правової держави;
- дотримання прав людини та прав меншин [9, с. 17].

Цю систему цінностей доповнюють «характеристики» якостей, яким мають відповідати держави, що входять до Європейського Союзу:

- це цінності плюралізму;
- дотримання недискримінації;
- дотримання терпимості та толерантності;
- реалізація правосуддя;
- реалізація соціальної солідарності;
- фактична рівність жінок і чоловіків [9, с. 27].

Друге тісно пов'язане з ідеологічними основами нововведення Лісабонського договору, це констатація у Хартії Європейського Союзу основних прав на 2000 рік, які отримували юридичну силу, для установчих договорів. Одночасно Європейський Союз приєднався до вимог Європейської Конвенції щодо захисту прав людини та основних свобод, виписаних у 1950 році.

Статті Лісабонського договору стали фундаментом у сучасній дипломатії ЄС, забезпечили роботу інституційних механізмів для узгодження та підвищення ефективності зовнішньої політики. Створення посади Високого представника та ЄСЗД дозволяє Євросоюзу виступити як єдиний актор на міжнародній арені, що підвищує його впливи та спроможності щодо реагування на сучасні глобальні виклики. Ці зміни підштовхують до формування послідовної та стратегічно виваженої зовнішньої політики в Європейському Союзі.

Висновки до другого розділу.

Угоду щодо утворення Європейського Союзу, яку підписали 7 лютого 1992 у місті Маастрихт (Нідерланди), і яка набула чинності 1 листопада 1993 року називають Маастрихським договором. Його було розроблено згідно підсумків консультацій, які проводились щодо основ політичних і валютних союзів. Це було результатом зустрічей голів держав, що входили до Європейського економічного співтовариства. Вони проходили 9–10 грудня 1991 року і на них розглядали підсумкові рекомендації, які надали дві міжурядові конференції про формування 4-х просторів для вільного пересування капіталів, товарів, послуг і громадян країн, які увійшли в це об'єднання. У договорі запровадили назву «Європейський Союз» і визначили його головні цілі. До них віднесли: сприяти соціально-економічному прогресу у країнах-членах через потребу створити простір без внутрішніх кордонів. Тут визначилась мета утворити монетарний союз та запровадити спільну грошову одиницю; ввести європейське громадянство; формувати спільну зовнішню політику та безпеку; співпрацю у сферах правосуддя та внутрішніх справ; сприяти посиленню захисту прав громадян держав-членів. Згідно положень Договору для нових країн-членів ЄС потрібна адаптація до нормативів національного права до вимог європейської інтеграції.

Після набуття членства в ЄС у 2004 та 2007 роках 12-ти нових держав, виникла потреба переглянути засади конституційного устрою Європейського Союзу. Ні один з діючих установчих документів не міг забезпечити достатній рівень регуляції розширеного Європейського Союзу. Постала необхідність реформувати процедуру голосування та спростити існуючі установчі договори ЄС. Тому, згідно Лісабонського Договору для роботи сфери зовнішньої політики ЄС, необхідні одностайні рішення всіх держав, щоб ухвалити остаточне рішення. Тож лісабонський договір вирішив частину тих питань, які не були вирішені у попередніх нормативних документах, та визначив технологічні завдання по ефективній роботі Європейського Союзу.

РОЗДІЛ 3. СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ДИПЛОМАТІЇ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ У ПЕРІОД ВІЙНИ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇН

3.1. Україна та Європейський Союз: досвід двосторонніх дипломатичних відносин

Після набрання чинності Лісабонським договором, у публічній дипломатії змінились прерогативи для Європейської Ради чи Європейської Комісії. Після появи постійного президента ЄС та після того, як ЄС придбав статус юридичної особи для національних інтересів країни, що головує, та має змінюватись кожні шість місяців, статус цієї країни більше не висувався на перший план, відтак, з'явилися сподівання на проведення послідовної зовнішньої політики ЄС.

Тому, Європейська служба зовнішніх справ, яку створили завдяки Лісабонському договору, тепер важлива зовнішньополітична структура ЄС. Саме вона має здійснювати публічну дипломатію. Офіційним відповідальним за реалізацію публічної дипломатії, яка практично реалізується Високим представником із зовнішньої політики та політики безпеки Європейського Союзу. Він очолює ЄСЗД. В рамках ЄСЗД вирішили розпочати створення спеціального відділу інформації та публічної дипломатії. Тут наголошують, що ЄСЗД призначено щоб забезпечити професійну, сильну та значну діяльність цілодобових ЗМІ які є сполучною ланкою у взаємодії зацікавлених сторін та громадською думки. Служба встановлює діалог із представниками громадянського суспільства, неурядових організацій, інших недержавних суб'єктів. На початках 2010-х років ЄСЗД, завершив процеси формування, та почала активну діяльність. У 2011 році Високим представником та самою Службою зроблено 593 заяв щодо багатьох питань у зовнішній політиці та дипломатії [29, с. 52].

Публічна дипломатія постає, як один з підрозділів у зовнішній політиці, створеної у рамках ЄСЗД ще 2010 року. Цим підрозділом, як зазначалось у заяві Високого представника, проводиться робота з реалізації фінансової сторони питання. Європейською виборчою кампанією щодо демократії та прав людини

реалізується відповідальність за роботою місій по спостереженню за проведенням виборів. 12ма спец представниками ЄС проводиться робота у сфері публічної дипломатії. Деякі з них живуть безпосередньо у країнах де працюють, решта у Брюсселі. Їх завданням є підтримка зв'язку з країнами-членами, спільна діяльність у Комітеті з політичних питань та питань безпеки. Таку фрагментацію, як вважають спостерігачі, не заперечує підвищення ефективності у публічній дипломатії.

Останню, спрямовують на проблеми внутрішнього споживання. Її здійснює Головне управління зв'язку. Інформаційним комітетом з зовнішніх зв'язків ЄСЗД проводиться координація усіх структур під керівництвом Відділу стратегічних комунікацій ЄСЗД. Його завданням є забезпечення інформацією всіх голів місій ЄС, представників преси та посадових осіб, які працюють з інформацією, формують щоденні інструкції[11, с. 17].

У рамках публічної дипломатії запропонували для зовнішніх суб'єктів певних моделей-символів. Це є свідченням привабливості ЄС. Прикладом цього є бренд «єдність у різноманітності», який мав успіх, та допомагав підкреслити можливість державам-членам проводити спільну політику, та підтримувати збереження своєї ідентичності, збагачувати культуру, мову та зберігати традиції. Стосовно країн, які мають бажання до вступу в ЄС, дипломатами наполегливо просувається ідея «більше за більше», що означає виконання певних вимог. Мають на увазі, той хто буде робити більш рішучі політичні реформи, проводити процес демократизації, забезпечити захист прав людини і реформувати судову систему, той зможе отримати значні обсяги допомоги та визнання від Європейського Союзу. Гаслом, що окреслює можливість ЄС надати «гроші, ринки та мобільність», також є доволі популярним. Позитивні відгуки отримує ініціатива «Діяти з жінками». Значною мірою покращила імідж ЄС, присудження йому Нобелівської премії миру у 2012 році з формулюванням «за роль, яку Європейський Союз відіграв запобігаючи війнам між європейських країн, та у просуванні демократії і прав людини» [19, с. 204].

Успішна практика у проектуванні іміджу Євросоюзу є реалізація його дипломатичного протоколу. Міністерством закордонних справ третіх країн, таких, що не є членами ЄС, під час встановлення дипломатичних відносин з Європейським союзом або під час зміни його посла, направляється до служби протоколу Європейської комісії, або безпосередньо або своїм представництвом у ЄС, запит на *agrément*. Він існує як вербальна нота, до якої додають нетитульний документ, який називають резюме посла. Як правило, на відповідь дають близько двох місяців. Процедура звільнення потребує ще більше часу, оскільки кандидатуру посла спочатку висувають, потім схвалюють у Європейській Комісії, Раді Європейського Союзу та в урядах країн-членів. Коли ця процедура успішно завершується, МЗС країни, що здійснює акредитацію, потрібно повідомити у вербальній ноті. Тоді Генеральним секретаріатом Ради ЄС зазвичай поширюється відповідний прес-реліз [17, с. 63].

В період очікування посла протоковою службою Європейської Комісії готується звернення до Міністерства закордонних справ Бельгії, де висловлюють прохання надати послу визначений статус та привілеї і імунітети та повідомити працівників митниці та прикордонної служби. У деталях церемонії роблять наголос на подвійності природи інтеграції, яка побудована одночасно як на міждержавних, та наднаціональних рівнях. Акредитовані у ЄС послы третіх країн, що вперше прибувають до Брюсселя, несуть з собою не одну, як це діє у світовій дипломатії, а дві вірчі грамоти. Після того, як посол прибуває на місце, їх копії передають у протокольний відділ Європейської комісії, що пройшла процедура подання сертифікатів. Таким чином, один з мандатів призначається Президентові Європейської Ради як голові установи, яка провадить свою діяльність у міждержавній координації, а інший, передають голові Комісії ЄС, як очільнику наднаціональної установи [7]. Аналогічно, в обох випадках, вручають листи щоб відкликати попередній розділ місії. Перед тим, як остаточно від'їхати із Брюсселя послом направляються прощальні листи голові Європейської ради, та голові Європейської комісії.

Безпосередній процес передачі інформації різним країнам світу та потребу встановити необхідні контакти з їх лідерами та громадськістю здійснюють в рамках однієї з найбільш численних дипломатичних корпусів у світі - дипломатичному корпусі при Європейському Союзі. Євроспільнота має акредитованих 164 місії та провадить представництво 36 міжнародних організацій [17, с. 31].

Символічним посланням, яке робить фокусування на християнському корінні європейської цивілізації, полягає в тому, що постійний дуайєн у дипломатичному корпусі при ЄС на постійній основі є папський нунцій. Його заступником, посол, який має приступити до своїх обов'язків раніше інших послів у ЄС. Важливу роль для інтеграційної дипломатії виявляється у підкресленню старшинстві послів ЄС. Це проявляється у тому, що на прийомі, який організовують члени дипломатичного корпусу ЄС, які мають акредитацію в ЄС і послы, які мають стаж роботи для керівників інших місій. У протоколі ЄС віддають шану до пам'ятних дат у загальноєвропейському та національному характері [17, с. 33].

Особливої уваги сьогодні приділяють питанням цифрової публічної дипломатії. ЄСЗД визнає зростання ролі ЗМІ та реєструється у соціальних мережах у якості організації. Керівництво ЄСЗС робить пропозиції для делегацій проявляти активність в Інтернеті. Рекомендують виходити в інтернет на мові країни, яка їх приймає. Вважають, що це надає їм великих можливостей щодо реалізації комунікаційної стратегії щодо певних груп населення. Дипломати стверджують: Якщо ми маємо прагнення отримати успішний результат наших зусиль щоб забезпечити розуміння принципів нашого суспільного життя, засад нашої політики для населення в інших країнах. Тут потрібно розуміння культури, історії та психології людей, з якими потрібно спілкуватися [17, с. 44].

Для країн, де Інтернет є поширеним, голови делегацій покладають сподівання на роботу електронних засобів зв'язку, та зводять до мінімуму те, як розповсюджують друковані матеріали або повністю відмовляються від них. Це

має дозволити до постійного та оперативного оновлення інформації на сайтах відповідних посольств та країн Євросоюзу. Крім того, можливості цифрової дипломатії дозволяють практику багаторівневої дипломатії та безпосереднього звернення до громадян у режимах реального часу, оминаючи можливості урядових каналів.

Завдяки можливостям мережі встановлюють зв'язки з людьми, які можуть формувати рамки громадської думки. Це робота з можливостями впливових блогерів, роботі журналістів та представників громадянського суспільства. Однак є очевидним, що обмежені обсяги інформації, яку надають соціальні мережі, не дозволяють проводити комплексний аналіз складної та важливої проблеми та розпочати основи плідного діалогу.

Часто використання термінів публічна дипломатія та культурна дипломатія є взаємозамінними. Тому культура, важлива складова у публічній дипломатії. Культурними об'єднаннями та організаціями з співробітництва як найбільш важливими партнерами для здійснення дипломатії «м'якої сили» завжди проводиться значний об'єм спільної роботи. У низці декларацій ЄС підкреслюють міру готовності до діалогу з представниками громадянського суспільства у рамках роботи Асоціацій з дружби, НУО, профспілкових структур тощо. Зазначають, що проведення діалогу з тими, хто не згоден з принципами політики ЄС, є абсолютно необхідним для обговорення торгівельних угод, які укладені Європейським Союзом. Європарламент проводить активну роботу з просування методів публічної дипломатії в культурі прагне «підвищувати інтерес до європейських цінностей» [17, с. 25].

Ще 2016 року Європейською Комісією було затверджено нову «Стратегію ЄС щодо розвитку міжнародних культурних зв'язків». Її розробниками відзначаються ролі культури у якості цінних ресурсів, що сприяють подоланню проблем що виникли. Прикладом є можливість вирішувати проблеми інтеграції біженців чи мігрантів, боротьбу з радикалізацією проблеми насильства, захисту культурної спадщини. Щоб успішно реалізувати положення Стратегії, пропонують підтримку культури як двигуна у соціально-економічному

розвиткові. Культуру розглядають центральним елементом у новій креативній економіці, інноваціях, комп'ютеризації та доступі до знань. У культурній та творчій індустрії виділяють рівень впливу як 3% у світовому ВВП що забезпечує 30 мільйонів робочих місць, з яких 7 мільйонів стосується країн ЄС [21, с.86].

У Стратегії особливу увагу приділяють проведенні міжкультурного діалогу. Сюди ж включають міжрелігійні діалоги у якості ключових способів, що створюють миролюбні та інклюзивні товариства, що мають зберігати цінність культурних відмінностей та поважати права людини. Стратегія передбачає, що діалог здійснюють у співпраці культурних асоціацій, роботи з молодіжного та студентського обмінів, обміну серед вчених, дослідників та викладачів. Зберігати культурну спадщину допоможе розширити туризм та стає основною для підтримки економічного зростання [21, с. 71].

Комісія має зобов'язання виступити із законодавчими ініціативами, які спрямовані на регуляцію у ввезенні культурних цінностей до ЄС. У цьому зв'язку особливої ролі мають делегації ЄСЗД та ЄС. У них є досвід проведення значної кількості культурних заходів у своїй країні, та за кордоном. До їх роботи входить розвиток рівня співпраці культурних установ, фондів, рівня приватних та державних установ.

Платформою для культурної дипломатії, що запропонували у лютому 2016 року стала спільна робота всіх учасників. Її призначення робота зі стратегічними партнерами та реалізація спільних програм за допомоги Консорціуму закладів культури країн ЄС. Його завданням є консультація Європейської Комісії та ЄСЗС щодо питань культурної політики. До його повноважень входять розвиток мережевого співробітництва, взаємодія зацікавлених сторін в галузі культури та проведення навчання працівникам культури [21, с.94].

Конкретний приклад цієї галузі, це розвиток пілотного проекту зі створення мереж для молодих підприємців у культурі. Сюди входять креативні європейські програми, як основні інструменти у фінансуванні культури, яку

відкрили для сусідів та країн, що є кандидатами до вступу в ЄС. Підготовлені Комісією Програми призначалась групі країн в Африці, Карибському басейні та Тихоокеанському басейні, яка представив Комітет, що складається з послів цих країн. Її спрямовують на розвиток підтримки вкладу культури та її вплив на розвиток соціально-економічного розвитку. Розробляють ініціативу для міжкультурних діалогів між органами місцевої влади, і її фінансують через Інструменти розвитку співробітництва ЄС.

ЄС також заявляв про дії з підтримки Фонду Анни Лінд та програм «Голоси арабської молоді». Вони спрямовані на роботу з протидії екстремізму та процесам, що радикалізували до насильства. Продовжують реалізацію для другого етапу у Культурній програмі щодо роботи творчих груп у гуманітарному, соціальному та економічному розвитку держав Східного партнерства. Було розроблено проекти Стратегії з розвитку історичних міст. До них входять міста Вірменії, Грузії, Молдови та України [20, с.76].

У культурному секторі завжди було важливо зарубіжним державам, через внески не лише до соціальної згуртованості та різноманітності Європи. Це і внески до економіки, що становить 1,4 % від загального рівня ВВП ЄС та 0,7 % у робочій силі ЄС.

У ЄС існує сильна та динамічна культурна та творча індустрія. Що є важливим у культурному розмаїтті Європи, зміцненні у соціальній згуртованості та підвищенні рівня міжнародної привабливості у Європі. Це найбільш динамічні сектори на континенті. Згідно даних Євростату, у сфері культури та творчості в ЄС мали зайнятість 8,7 млн. осіб, що становило 3,8 % від загальної чисельності у робочій силі в ЄС, це було 1,2 млн. підприємств.

У підтримці секторів культури та творчості у Європі роботу здійснюють на базі програми Creative Europe («Креативна Європа» на 2021 – 2027 роки). Йде робота у рамках програми Creative Europe, яку складають з Creative Europe CULTURE (Креативна Європа) і Creative Europe MEDIA, а також у міжгалузевих підпрограмах[43] .

Умови програми «Креативна Європа» ставлять спільною метою роботу у культурному та творчому секторах. Особливу увагу приділяють транснаціональній творчості, впливах глобального поширення та просування європейських творів, інновацій різних секторів та забезпечення простоти у доступі до фінансування за рахунок високої ставки у співфінансуванні ЄС. Всі дії та проекти мають розроблятися з повагою до гендерної рівності та екологічних зобов'язань ЄС щодо розробки та реалізації своєї діяльності [43].

У програмі «Креативна Європа», своєю чергою, включають підпрограми «Культура». Вони спрямовані допомагати роботі культурних та творчих організацій на міжнародному рівні, сприяють у транскордонному поширенні творів культури та підтримці мобільності для учасників культурних заходів. Вона має надавати умови фінансової підтримки для проектів європейського рівня, що спрямовані на розвиток транскордонного обміну культурним контентом. Можливість для фінансування охопив широке коло тем: від проектів у співробітництві, художньому перекладі, мережах та платформах [21, с.16].

У підпрограмі "Creative Europe MEDIA", яку проводили в програмі "Креативна Європа", надають підтримку в розвитку, допомагають поширювати та популяризувати кіно- та аудіовізуальну індустрію Європейського Союзу.

Заявленими цілями Creative Europe є:

- підтримка у створенні європейських творів та допомозі для культурного та творчого секторів через використання можливостей цифрової доби та глобалізації. Це потрібно для реалізації свого економічного потенціалу, щоб сприяти сталому зростанню, потрібно створювати робочі місця та продукувати соціальну згуртованість;

- просування конкурентоспроможності та інновацій у європейській аудіовізуальній індустрії та допомога європейському культурному та медіа-сектору для отримання доступу до нових міжнародних ринків та аудиторій;

- просування міжгалузевих інноваційних рішень та новацій, різноманітностей, незалежних та плюралістичних ЗМІ [42].

Creative Europe працює над заохоченням аудіовізуалізації, культурного спектру та творчих колективів у всій Європі. Програма дозволяє залучити нові аудиторії для розвитку навичок, необхідних у цифрову епоху. Допомога для європейських культурних та аудіовізуальних творів, аби розширити аудиторію в інших країнах. Програма має сприяти зберегти культурну та мовну різноманітність [22, с.17].

Можливість фінансувати у програмі «Креативна Європа» охоплює широкі спектри дій:

- Рівень горизонтальних дій. Мають на увазі проектування співробітництва, розвиток мереж, інформаційних платформ, мобільності художників та професіоналів у культурній сфері, а також вироблення ефективної політики.
- Рівень секторальної підтримки. Мають на увазі підтримку музики, розвиток у видавничій справі, роботу з культурною спадщиною та архітектурою в інших секторах.
- Рівень спеціальних акцій. Це рівень культурних призів ЄС, як культурної столиці Європи, це своєрідні знаки у європейській спадщині, підтримці молодих талановитих художників та широкого кола громадян [22, с.19].

Завдання програми «Креативна Європа» підтримувати високий рівень транскордонної співпраці та мережевих заходів у всіх культурних та творчих секторах та займається співфінансуванням важливих платформ та мереж.

Розвиток підприємництва та інновацій як важливих напрямів фінансування у культурному секторі у країнах ЄС. Можливості доступу до фінансових можливостей для культурного розвитку, діяльності творчих секторів та галузей є важливим напрямом, який детально представляють відповідні звіти та огляди ЄС.

Від січня 2020 року розпочали роботу політичні проекти FLIP («Фінанси, навчання, інновації та патентування»). Вони працювали в індустрії культури та творчості. Проект, у кооперації з експертами Комісії та державами-членами

організують конференції, на яких детально розглядають досягнення у фінансах, інноваціях та інших актуальних темах у культурному та творчому секторах.

Для реалізації мети у підтримці культурних та творчих секторів, розробляють нові, практично реалізовані засади політики, яка заснована на фактах. У цих рамках Європейська комісія та Європейські статистичні агенції проводять роботу над дослідженням культури. Великої популярності у європейських інститутах має ЕССІА. Вона виступає ключовим партнером щодо питань, які мають відношення до фінансування високотехнологічних принципів у культурній та творчій індустрії. Для європейського альянсу у культурних та творчих індустріях (ЕССІА) має шість європейських організацій, які працюють у культурній та творчій індустрії. Це структури Altagamma з Італії, Circulo Fortuny з Іспанії, Comité Colbert з Франції, Gustaf III Kommitté зі Швеції, Meisterkreis з Німеччини. Тут вони представлені понад 600-тами брендами та культурними установами [27, с. 20].

У ЕССІА фінансують інновації у ЄС для допомоги творчим підприємцям, щоб пропонувати легкий доступ до коштів у 2,3 млрд євро. Їх виділяють для культурних та творчих секторів, аби стимулювати економічне та інноваційне зростання та зайнятість населення ЄС. Згідно слів президента ЕССІА, «інновації є однією із ключових сторін високих культурних та творчих секторів. ЕССІА допомагає у поєднання підприємства та підприємців до необхідних інструментів, що дозволяє використати значний потенціал у різноманітності європейських галузей та сприяння у їх процвітанні» [27, с.21].

Фінансувати інноваційні дослідження, нові знання та інноваційні рішення щодо соціокультурної сфери здійснюють у рамках програми ЄС Horizon Europe. Її бюджет 2021 – 2027 років оцінюють у близько 95,5 млрд євро.

Комісар з інновацій, досліджень, культури, освіти та молоді Марія Габріель висловила думку, що: «Розвивати процвітаючу інноваційну екосистему культурним та творчим секторам за допомогою програми дослідження та інновацій ЄС Horizon Europe дозволяє відігравати ключові ролі щодо стійкої та

конкурентоспроможної економіки Європи. Вкрай важливим є те, щоб на рівні дослідників, новаторів, художників і творчих стартапів по всій Європі об'єднували зусилля і отримали вигоду від застосування інструментів, якими вони розпоряджаються» [27, с.23].

Мануелем Ейтором, міністром науки, технологій та вищої освіти Португалії, був даний коментар: «Завдяки нещодавно прийнятим на рівні ЄС інструментів у підтримці фінансування інновацій Horizon Europe дуже важливим є використання синергії та співпраці новаторів в усіх секторах та регіонах. Забезпечити адекватний розподіл ресурсів дозволяє прискорювати можливості у відновленні економіки Європи та цифрового переходу» [27, с.24].

Член Європарламенту Крістіан Елер вважає, що: «З пандеміями та необхідністю у економічному відновленні, фінансувати та стимулювати інновації ніколи не було так важливо для підприємств Європи, як зараз. Тепер існують інструменти, як, наприклад Horizon Europe, які розподіляються в адекватних та ефективних вимірах, в тих секторах, що динамічно розвиваються. До них відносять культурну та творчу індустрію. Поєднуючись з інноваційним потенціалом через творчість та майстерність вони мають величезні потенціали для нашої економіки» [27, с.26].

Культурна та творча складові цих секторів складають усі види, діяльності яка ґрунтується на культурних цінностях чи інших видах у художньому, індивідуальному чи колективному творчому самовираженні. Саме їх визначають у правових пунктах програми «Креативна Європа» [24, с. 102].

Потреба підтримки у цих секторах ґрунтується на дані, які розробляє Евростат у рамках Європейських статистичних систем (ESS) – net Culture. Вони працюють аби надалі координувати, гармонізувати статистику щодо культурного та творчого секторів. Це реалізують за допомоги оглядів, типології та термінології культурних та фінансових явищ, а також комунікація завдяки актуальним розробкам і практичній політиці.

У культурній та творчій індустріях тягнуть за собою акцентуацію на реалізацію подальших етапів у ланцюжку створення вартості, включно з

етапами по виробництву та розповсюдженні промислових та виробничих операцій.

У культурних та творчих секторах важливо забезпечити безперервний розвиток суспільства. Така робота становить основу для креативних (творчих) ознак в економіці, оскільки це засновано на індивідуальності у творчості та таланті, що має значні впливи на розвиток економічного добробуту. Що є важливим, вони матимуть вирішальне значення у спільності та європейській ідентичності, культурі та цінностях. З економічної точки зору у цих секторах створюються низка робочих місць, часть для молодіжного середовища під час одночасного зміцнення у соціальній згуртованості.

Безперечно у медіа дипломатії, включно з концепціями пропагандистської роботи, стає як частина публічної дипломатії ЄС. Засобами масової інформації приноситься новації до дипломатичного процесу. У громадській думці усе більше усвідомлюють швидкість передачі. Дипломати можуть отримувати значну користь від тих фактів, що у ЗМІ надавали блискавичні впливи щодо громадської думки. Це дозволило використати можливості свого потенціалу щоб досягти свою мету. У Європейській службі зовнішніх дій вважають як свій головний пріоритет по роботі з міжнародною пресою, яка акредитована у столиці Бельгії [50].

На тепер, у всіх значних європейських конференціях, самітах, форумах, як правило, відразу ж іде ознайомлення світової громадської думки з інформацією щодо перебігу робіт, які розміщені на ресурсах відповідних сайтах. Проте, коли будуть умови постійно вдосконалювати інформаційні технології, що забезпечать можливість спілкуватись у реальному часі на глобальних масштабах, громадську думку можна навмисно ввести в оману. Дипломати розуміють про небезпеку того, що в засобах масової інформації є можливість відсувати у бік професійну роботу дипломатичних установ та замінювати можливості традиційних дипломатичних каналів зв'язку, які створюють загрозу для суттєвого ускладнення дипломатичних відносин. Після ЗМІ у зовнішній політиці позбавляється можливість для інноваційного курсу. Цей процес, як

правило, обмежуються певною реакцією на вхідні повідомлення. Крім того, у багатьох випадках, діяльність публічної дипломатії ЄС, веде до політизації пропаганди та може вдаватись до стереотипізації масової свідомості.

ЄСЗД працює за тісної координації зовнішньо політичних структур у країнах-членах. Проекції у іміджі ЄС здійснюють як у пасивній формі, завдяки веб-сайтам, блогам або публікаціям різноманітних матеріалів та результатів досліджень. Також це активна, коли проходять офіційні візити осіб ЄС до країн світу або територія посольств ЄС у цих країнах.

З урахуванням збільшеної ролі в неурядових організаціях щодо міжнародної політики, у ЄСЗД надають великого значення синхронізації у своїй публічній дипломатії щодо діяльності НУО. Це значною мірою підвищить рівень ефективності дипломатії ЄС. Таку взаємодію у науковій літературі називають каталізатор дипломатії. Іноді дії публічної дипломатії, яку переслідують у ЄС, та дії публічної дипломатії країн-членів мають різні цілі. Функціонери ЄС часто висловлюються з невдоволенням щодо того, як висвітлюють свої дії у пресі країн-членів ЄС[17, с. 64] .

У публічній дипломатії країн-членів ЄС, як думають ряд експертів, найбільш часто спрямовують можливість просувати імідж їх власної країни, тоді як політику ЄС залишають поза межами своєї уваги. Для багатьох спостерігачів, ефективність в інтеграційній дипломатії може знизитись тому, що низка європейських зовнішньополітичних акторів можуть перебувати у подвійному положенні. Міністри закордонних справ та дипломатичні служби їх країн, завжди є національними суб'єктами. Однак доволі обмежений час вони мають діяти як учасники Загальної зовнішньої політики та політики безпеки. На практиці, дипломатичні працівники та політики в третіх країнах не завжди мають чітке уявлення різниці між ролями міністра, який є представником своєї держави та її ролями представників інтересів ЄС [17, с. 28]. Делегації ЄС повинні підтримати та захистити діяльність національних каналів, які працюють для широкої світової аудиторії, таких як BBC, Французьке міжнародне радіо, Deutsche Welle. У рамках COT у країнах ЄС часто стикаються

з вимогами лібералізувати ринок культурних цінностей, тож існує потреба координації діяльності європейських країн у цих напрямках.

Публічна дипломатія ЄС має з деяких причин використати забуте радіо, радіопередачі якого можуть охопити навіть більше людей, ніж Інтернет. Для значної кількості людей у країнах Африки на південь від Сахари та в інших регіонах радіо, як і раніше, залишається основним засобом масової інформації. Делегації можуть брати участь у створенні програм місцевою мовою за допомогою місцевого найманого персоналу, і це не буде дорогим [17, с. 16].

Відносини Європейського Союзу та України мали ознаки складної, багатогранної та еволюційної природи, що відображена у внутрішніх трансформаціях української державності, так і у змінах в міжнародному контексті. Від початків 1990-х років в Україні декларують свої наміри інтеграції до європейських політичних, економічних та правових просторів. У відповідь на це від ЄС ішло поступове формування підґрунтя щоб розширити співпрацю. Троте, багато часу ця взаємодія залишається в обмеженнях у рамках політики добросусідства та економічному партнерстві.

Перший офіційний документ, який закладає правові основи у двосторонніх відносинах, стала Угода про партнерство та співробітництво (УПС). Її підписали у 1994 році, і вона набрала чинності у 1998 році. В її тексті були окреслені загальні принципи для політичних діалогів, основ у економічній інтеграції та співпраці правовій основі, хоча там не передбачили чітку перспективу членства України в ЄС. УПС дозволяла поглиблення контактів в торгівельній, енергетичній сферах та реформуванні у державному управлінні, однак цей процес був обмежений декларативністю європейської інтеграції України.

Нові імпульси для відносин були отриманні у 2004 році, як результат Помаранчевої революції, яка притягнула увагу ЄС до політичних реформ в Україні. У цих контекстах активізували діалог в рамках Європейської політики сусідства (ЄПС). Попри широкі можливості, ці дії Європи не задовольнили українські очікування в євроінтеграційних перспективах. Саме тому Україна

прагне здійснити перехід до нових форматів взаємодії через Угоду про асоціацію, переговори щодо імплементації якої проходили з 2007 по 2012 рік.

Підписана Угода про асоціацію між Україною та ЄС 2014 року, докорінний етап трансформації відносин. У цьому документі не тільки створена правова основа для глибокої політичної асоціації та економічну інтеграцію, але виводив рівень взаємодії до рівня наближення до стандарту у внутрішньому ринку ЄС. Важливий компонент в Угоді це Поглиблена і всеосяжна зона вільної торгівлі (DCFTA). Вона відкривала для українських товарів доступу до ринків ЄС та зобов'язувала Україну масштабно адаптувати свою нормативно-правову базу [31, с. 30].

Одночасно євроінтеграційний курс України отримує безпрецедентний рівень підтримки ЄС після Революції гідності 2013–2014 років та початку збройної агресії Росії. Тоді від Європейського Союзу було надано Україні значну підтримку. Це і санкційна політика проти РФ, фінансова допомога, гуманітарна підтримка, технічна допомога у проведенні реформ. Тоді започаткували умови макрофінансової допомоги (MFA), реалізували ініціативи EU4Ukraine, у проектах у рамках Team Europe, і розпочала роботу Європейська консультативна місія (EUAM).

Коли розпочалось повномасштабне вторгнення Росії в Україну 24 лютого 2022 року, рівень співпраці України та ЄС набуває історичних масштабів. Вже 28 лютого 2022 року Україна офіційно подає заявку щодо членства в ЄС. У червні того ж року ми отримуємо статус країни-кандидата до вступу в ЄС. Це свідчить не лише про політичну підтримку та про стратегічне значення України для гарантування безпеки Європи [28, с. 35].

Співпраця України та ЄС розвивається за такими напрямками:

1. Напрямок політичної інтеграції. Тут передбачають активний діалог на самітах Україна–ЄС, регулярній участі України в консультаціях щодо умов у зовнішній політиці, безпековій політиці та правах людини.

2. Напрямок економічної інтеграції. Передбачає поступову адаптацію українського законодавства до норм *acquis communautaire*, модернізацію у митному регулюванні, сільському господарстві, енергетиці.

3. Напрямок секторної співпраці. Передбачає інтеграцію в енергетичний ринок ЄС (ENTSO-E), робота у Програмі цифрової Європи, діяльність у політиці Green Deal.

4. Напрямок фінансової допомоги та відновлення. Передбачає активну участь ЄС у післявоєнній відбудові України, новими інструментами фінансування, такими як Ukraine Facility [18, с. 39].

Незалежно від позитивності динаміки, рівень відносин Україна–ЄС стикались з низкою викликів. По-перше, збереглись відмінності в інституційному розвитку, підходи щодо боротьби з корупцією та реформування у судовій системі. По-друге, виклики стосувались внутрішніх політичних змін держав-членів ЄС, які впливають на сталість співпраці. По-третє, процес вступу до ЄС має складнощі і залишаються багатоступеневим, що потребувало внутрішню консолідацію, так і стратегічну терплячість.

Перспективами відносин України та Європейського Союзу є обопільна політична воля, ефективна реалізація реформ та нова геополітична ситуація у Східній Європі. Потенційність, членства України в ЄС можна зміцнювати умови внутрішнього розвитку країни. Це й посилення впливу самого ЄС на східному фланзі, щоб створити основи нової архітектури у європейській безпеці та співробітництві.

Отже, результати досвіду співробітництва України та ЄС показало поступовість еволюції від прагматичного партнерства до роботи у політичній асоціації та стратегічному союзі. За умов війни у цих відносинах набули екзистенційного характеру, і інтеграцію до ЄС розглядають у якості політичного вибору, і як гарантії суверенітету та сталості розвитку української держави.

3.2. Виклики та перспективи розвитку дипломатії ЄС в умовах широкомасштабної війни Росії проти України

Європейський Союз в останні десятиліття відігравав активну роль на міжнародній арені у якості суб'єкта в глобальній дипломатії. Проте в сучасних процесах глобалізації, через поширення принципів у міжнародній нестабільності, створюються серйозні виклики щоб реалізувати зовнішньополітичну стратегію ЄС, підвищувати ефективність його дипломатичних інституцій та довіру до проектів європейської інтеграції.

Ключовим викликом дипломатії ЄС фрагментувати зовнішню політику завдяки відсутності єдності держав-членів. Хоча у Лісабонському договорі 2009 року закладено основи формування Спільної зовнішньої та безпекової політики (СЗБП). Практично позиції в окремих державах-членах у стратегічних питаннях, щодо відносин з Китаєм, США, Росією або Ізраїлем, можуть суттєво відрізнитись. Така відсутність консолідації ускладнила підготовку у формуванні спільного голосу ЄС, знизив ефективність дипломатичної ініціативи та породило сумніви щодо здатностей ЄС виступити як єдиний актор у глобальному впливі [7].

У контексті глобального дипломатичного формату відбулось посилення конкуренції наддержав та регіональних об'єднань за впливів на стратегічно важливі регіони. ЄС стикнулось з необхідністю формування своєї дипломатичної присутності у світі в одночасній конкуренції з боку Китаю, США, Туреччини, Росії або інших центрів сили. В таких реаліях вимагається не лише інституційна модернізація дипломатії ЄС, та гнучкість щодо прийняття рішень та посилення принципів у стратегічній автономії.

Окремим блоком викликів щодо змін у глобальному порядку. Вторгнення Росії в Україну у 2022 році, ріст політичної нестабільності на Близькому Сході, конфлікти в Сахелі та зростання китайсько-американського протиріч засвідчили глибину кризи у міжнародній безпековій архітектурі. За таких умов дипломатія ЄС змушує до поєднання традиційних ліберальних підходів [9]. Мають на увазі м'яку силу, мультисторонність у переговорах, розвитку з елементами у силовій

дипломатії. Це санкційний тиск, стратегічне стримування та підтримка безпекової ініціативи. Це зумовило перехід до нових моделей у зовнішній політиці ЄС, яка тяжіє до геополітики Європейського Союзу, який здатен до реагування щодо загроз та діяльності проактивно.

Важлива інституційна відповідь щодо викликів стає активізація Європейської служби у зовнішніх діях (ЄСЗД), яка займається виконанням ролі центральних дипломатичних органів ЄС. Однак ЄСЗД також стикнувся з низкою проблем. Це недоліки у координуванні національних МЗС, обмеження мандату, брак у кадровому потенціалі та ресурсах. Це потребуватиме посилити інституційну спроможність служби, поглибити взаємодію з іншими структурами ЄС. Це функціонування Ради ЄС, Європейської комісії, Європарламенту і потреба розширити її оперативні повноваження у кризових ситуаціях [9, с.126].

Ще один виклик це цифровізація та гібридні загрози, які змінили класичні основи у дипломатії. ЄС змушує до розвитку кібердипломатії, протидії дезінформації, формуванню єдиної позиції у регулюванні штучного інтелекту, захисті персональних даних і цифровому праві людини. У цих контекстах важлива ініціатива виникла в Європейській стратегії кібербезпеки (2020), що інтегрувала цифрову безпеку до зовнішньополітичного виміру.

Також дослідники відзначають виклики, що пов'язують з процесами міграції, змінами клімату та забезпеченням енергетичної безпеки. Масовість міграційних потоків, особливо в Африці та на Близькому Сході, викликаних війнами, розвитком екологічних проблем. Ці процеси можуть потребувати нових підходів до партнерства щодо країн походження та транзиту спільних цінностей. Енергетична криза, яку спричинила російська агресія проти України, призвела до активізації зусиль ЄС у енергетичній дипломатії, зокрема завдяки проектам щодо диверсифікації постачання, можливостей розвивати зелену енергетику та стратегічне резервування.

Незважаючи на ці виклики, перспектива розвивати дипломатичні зусилля ЄС залишились позитивні. Перш за все, ЄС працює над збереженням

унікального потенціалу у реалізації м'якої сили, яка є привабливою європейською моделлю цінностей, в економічному співробітництві та створенні стандартів прав людини. По-друге, робота дипломатії ЄС демонструють поступовість адаптації до нових реальностей. Це запроваджені санкційні режими, активна участь щодо врегулювання конфліктів, можливості підтримати демократію. По-третє, ініціативами згідно Стратегічного компасу ЄС 2022 року, окреслив нові концепції безпеки та оборони та свідчив щодо намагань переходу від реактивних до проактивних принципів зовнішньої політики[16, с. 57] .

Важлива перспектива це можливість поглибити партнерство сусідніх регіонів. Це країни Західних Балкан, учасники Східного партнерства, держави Північної Африки. Цей контекст у дипломатії ЄС інструмент стабілізації, умова для економічної підтримки та політичне посередництво. Паралельно тривають процеси щоб реформувати глобальні багатосторонні інституції, де ЄС прагне до посилення свого голосу у ООН, СОТ, G20.

Тож у підсумку, маємо зазначити, що дипломатичні інституції ЄС перебувають на черговому етапі трансформації. Умови, які створюють глобалізаційні процеси та міжнародна нестабільність не лише ускладнили функціонування зовнішньополітичних механізмів, але й стимулювали ЄС інституційно зміцнюватись, стратегічно переглядати підходи активно залучати та вирішувати глобальні виклики. Посилення роботи дипломатії ЄС потребувало досягнути баланс інтересів держав-членів, забезпечити інституційну єдність та здатність діяти за умов геополітичної турбулентності. Успішно адаптуватись до нової реалії в сучасному світі дозволять Європейському Союзу зберігати свій статус у якості глобального гравця, який здатен не лише реагувати на кризу, але й долучитись до формування нового міжнародного порядку [24, с. 20].

Водночас, рівень відносин України та ЄС значною мірою можуть залежати від змін у світовій кон'юнктурі. Зрозуміло, що складнощі і непередбачуваність глобальних процесів, наростання кризових явищ та викликів у значній мірі відбиваються на розвитку внутрішньої ситуації в ЄС та

в Україні. Відповідно є вплив і на якість і темпи євроінтеграції. Широкомасштабна війна, яку розв'язала Росія проти України, змінює картину у світі, зумовлює низку ризиків і загроз. Вона спричинила ріст турбулентних процесів для політичного, економічного, безпекового середовища, наслідки якого важко спрогнозувати. Російська агресія продовжує поглиблювати рівень протиріч у сучасному світі, погіршує соціальну економічну ситуації на регіональних і глобальних рівнях. Зокрема, зростає вартість енергоресурсів, провокується криза на харчовому ринку, дорожчають споживчі товари, іде вплив на зниження рівня добробуту громадян у багатьох країнах світу. Дослідники і практика показують наростання кризових явищ, загострюють проблеми нерівності, підсвічують різну спроможність країн до протистояння зовнішньому впливові і кризам [46]. Українська євроінтеграція проходить у ситуації, коли в найбільш уразливих країнах європейського континенту спостерігають зростання невдоволення і розчарування, актуалізується рівень популістських настроїв, тенденцій до політичних реваншів, стають популярними праворадикальні й екстремістські сили. Помітним трендом у Європі стає створення соціального підґрунтя для авторитарних рухів, поширення ідеології «сильної руки» в якій бачать засіб подолати внутрішні труднощі і нейтралізувати економічні негаразди.

Висновки до третього розділу

Україною була подана заявка щодо членства в ЄС у лютому 2022 року. Це відбулось через кілька днів після початку Росією повномасштабної агресії проти України. Від червня 2022 року Європейською комісією було представлено свої висновки відносно заяви, і у тому ж місяці всіма державами-членами ЄС було надано Україні статус кандидата до вступу в ЄС. Незважаючи на військові дії, що тривають, в Україні це створює потужні стимули та динаміку реформ.

Україною було досягнуто прогресу у кількох важливих напрямках: реформа у системі правосуддя; можливостей стримувати владу олігархів; ефективна боротьба щодо відмивання грошей; реформи в органах судової системи; захист прав національних меншин. Не зважаючи на війну Україна демонструє вражаючий рівень здатності досягти прогресу в процесах узгодження свого законодавства до правової бази ЄС. Тож угода щодо асоціації України до ЄС, разом із поглибленням та всеохопленням зони вільної торгівлі (ПВЗВТ), яка чинна від 2017 року, та рішеннями ЄС від 2022 року щодо надання Україні статусу кандидата, постають як вирішальний етап на шляху України у подальшій інтеграції до ЄС. Відтак, Україною та її громадянами продемонстровано відданість до демократичних цінностей, економічного розвитку та способів зміцнити зв'язки із ЄС.

Першими результатами цього партнерства стають помітними. Це низка гуманітарних, економічних, культурних, соціальних, енергетичних проєктів. Вченими та громадянами України провадиться активна участь у конкретній дослідницькій, інноваційній та освітній програмі ЄС. Найбільш ефективними є: «Горизонт Європа» та «Еразмус», програма «Єдиний ринок» і механізми програм «Сполучення Європи».

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного дослідження встановлено, що дипломатична діяльність ЄС це складний і багаторівневий процес у якому поєднано інституційну унікальність та історичну спадщину процесу європейської інтеграції та адаптації до викликів глобалізації. Дипломатія ЄС формувалась не за зразками класичної зовнішньої політики окремих держав, а була результатом колективної волі держав, які намагались узгоджувати свої національні інтереси та рамки у зовнішній та безпековій політиці. Дипломатична практика ЄС не тільки засіб реалізації його зовнішньої політики, а й інструмент, який допомагає інтегрувати, стабілізувати та просувати на міжнародній арені спільні цінності об'єднаної Європи спираючись на принципи «м'якої сили».

Розвиток дипломатичної складової ЄС проходив поступово. Період від 1950-х до 1990-х років, заклав основу для міжурядової координації зовнішньополітичного курсу, а вже Маастрихтський договір 1993 року започатковує засадничі принципи Спільної зовнішньої та безпекової політики. Подальше інституювання дипломатичної складової у діяльності Європейського Союзу зміцнив Лісабонський договір, який дав поштовх до створення Європейської служби зовнішніх справ, як єдиної дипломатичної структури, що представляє ЄС у понад 140 країнах світу.

За умов найбільшої, від 1945 року, війни в Європі, європейська дипломатія все більше фокусує свою увагу на проблемах стратегічної автономії цього європейського утворення по відношенню до світових зовнішньополітичних гравців, енергетичній безпеці, захисту демократії, реалізації технологій цифрової трансформації і протидії гібридним загрозам. Глобалізація та міжнародна нестабільність ставлять перед ЄС виклики, і, одночасно, відкривають нові можливості. Головними викликами дослідники називають: процеси фрагментації у зовнішній політиці, брак стратегічної єдності держав, що входять до євроспільноти, зростаючу геополітичну конкуренцію та потребу реагувати на гібридні загрози. Водночас міжнародні

перспективи ЄС пов'язують з посиленням інституційних спроможностей, активізацією співпраці з сусідніми регіонами та можливість перетворення Європейського Союзу у глобального геополітичного актора.

У відносинах з Україною, Європейський Союз діє прагматично та гнучко. На тепер, це один з ключових партнерів України. Його структури допомагають нам у фінансовій, гуманітарній, дипломатичній та безпековій підтримці. Цей процес став більш активним під час війни, як один з механізмів реалізації нашої євроінтеграції та просування європейських стандартів і реформ. Тож не залежно від військових дій, успішність реалізації Угоди про асоціацію і набуття Україною статусу кандидата в члени ЄС, то важливий крок для поглиблення взаємодії та подальшої співпраці нашої держави і європейської спільноти.

У контексті взаємодії України та Європейського Союзу, високим представником ЄС з питань закордонних справ і політики безпеки Ж.Боррелем у виступі на зустрічі послів ЄС в жовтні 2022 року, виокремлено чотири чинники глобальної кризи на фоні війни Росії проти України. Цими чинниками він називає «війну в Україні», «глобальну американо-китайську конкуренцію», «світова продовольча та енергетична криза» і «проблеми з безпекою у європейському сусідстві».

Ознаки продовольчої кризи проявились через ускладнення соціально-економічна ситуації яка була викликана широкомасштабною війною в Україні, припиненням поставок енергоносіїв з Росії, блокадою з боку країни-агресора можливостей агропромислового експорту з України, несприятливими умовами у світовій кон'юктурі і призвели до загострення економічних і соціальних проблем в країнах ЄС. Зокрема ще 2022 року Євростат повідомляв про подорожчання хліба, овочів, м'яса та інших продуктів харчування.

Важливою складовою міжнародних відносин у Європі є фактор війни в Україні. Він призвів до того, що кількість біженців з нашої держави на березень 2022 року досягла 3,8 млн людей. Це найбільше міграційне навантаження на

Європу після Другої Світової війни. Основні потоки біженців спрямовані до країн ЄС, таких як Польща, Німеччина, країни Балтії, Румунія, Чехія та ін. Згідно оцінок експертів ООН, вже на вересень 2022р., українські біженці, які зареєструвались у Європі, склали більше 7 млн осіб.

Значний вплив на відносини України та ЄС мають відцентрові, дезінтеграційні тенденції всередині ЄС. Від 2022 року в Європі активізувались праві політичні партії і рухи, швидко поширюються євроскептичні настрої в багатьох європейських суспільствах. Помітно проявляються ознаки економічних та політичних форм національного егоїзму, замикання в національних межах. Це не тільки політика урядів В.Орбана в Угорщині чи Р.Фіцо в Словаччині. Наприклад, від весни 2022 року активізуються праві сили в Чехії (рух «Триколор»), які проводили масові антиурядові акції «Чехія понад усе», які були спрямовані проти ЄС, НАТО та реалізацію «зеленого курсу» Європи та створювали ґрунт для перемоги в Чехії нинішньої урядової коаліції.

Помітною стає російська експансія на теренах ЄС. Російські спецслужби здійснюють масштабні і цілеспрямовані гібридні впливи на теренах ЄС, аби послабити Євросоюз. Це і масована наступальна пропаганда; і спроби втручатись у внутрішньополітичні процеси європейських країн; і прояви енергетичного шантажу; і дискредитація державних структур країн ЄС; і підтримка право радикальних, націоналістичних, популістських рухів; і розвідувально-шпигунська діяльність.

Хронічною проблемою Європейського Союзу залишається консенсусний механізм при ухваленні рішень. Його реалізація призводить до уповільнення і гальмування важливих рішень Євросоюзу у зовнішній політиці. Складність таких рішень пояснюють існуванням розбіжностей позицій країн-членів ЄС. Ці розбіжності існують через внутрішньополітичну кон'юнктуру, різновекторні геополітичні орієнтації, зовнішні впливи тощо. Тут найбільш яскравим прикладом є «фактор Угорщини та Словаччини», які майже у всіх питаннях української інтеграції до ЄС, та навіть співпраці у конкретних економічних напрямках, виступає перепорою у двосторонніх відносинах

Україна-Європейський Союз. Тож стратегічно, дотримання консенсусного принципу у прийнятті рішень в ЄС, міститиме загрози і виклики для реалізації його спільної політики та єдності.

Таким чином, співпраця України та ЄС розвивається не зважаючи на війну в Україні та нові виклики у міжнародній політиці, зберігає свою головну мету — забезпечити мир, стабільність та добробут в Україні та Європейському Союзі. Розуміння динаміки цієї взаємодії, ключовий аспект для формування майбутнього ЄС як суб'єкта міжнародних відносин.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бікір К.Ю «М'яка сила» як дієвий інструмент формування іміджевої політики., Регіональні студії., 2019 №19. С.35-40
2. Герасіна. Л. М. Історико-політична еволюція міжнародних систем: сутність, закономірності, типи. Вісник. Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого», № 2, 2019. С. 80-94. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuuar_2016_2_8. (дата звернення 13.08.2025)
3. Деркач. О.В. Механізми формування державної політики України з питань безпеки українсько-російського державного кордону.: американський вектор О.В. Деркач., Наук. розвідки. з держ. та муніцип. упр. : зб. наук. пр. за заг. ред. В. К. Присяжнюка., В. Д. Бакуменка. К., 2020., Вип. 1. С. 268–277.
4. Заболотна. Л. В. Правові основи дипломатичної діяльності. Європейський вибір України, розвиток науки та національна безпека в реаліях масштабної військової агресії та глобальних викликів ХХІ століття. (до 25-річчя Національного університету «Одеська юридична академія» та 175-річчя Одеської школи права.) : у 2 т.: матеріал. Міжнар. наук.-практ. конф. м. Одеса., 17 червня 2022 р. За загальною редакцією С. В. Ківалова. – Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2022. Т. 1. С. 228-230.
5. Зовнішня політика і дипломатія: український і світовий досвід: збірник тез доповідей (25 грудня 2015, м. Київ)./ за заг. ред. В. Г. Ціватого, Н. О. Татаренко., – К.: ДАУ при МЗС України., 2019. – 262 с.
6. З Угорщини в Україну в рамках навчань зайшла техніка збройних сил США. 11 червня 2015., Архів оригіналу за 12 червня. URL: https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/37032/gum_44_pr.pdf?sequence=1#page=32 (дата звернення 23.10.2025)
7. Ціватий. В. Г. "Дипломатичний інструментарій, норми протоколу та етикету міжнародної ввічливості провідних держав Європи та України доби раннього Модерного часу.: інституціональний і комунікативний аспекти." Гуманітарний корпус: збірник наукових статей., 2022:, С. 32-37. URL:

https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/37032/gum_44_pr.pdf?sequence=1#page=32 (дата звернення 23.10.2025)

8. Ціватий. В. Г. Європейський зовнішньополітичний простір доби раннього нового часу (XVI-XVIII ст.) концепти і дипломатичний інструментарій. Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки., 2020. С. 116-128. URL: <http://resource.history.org.ua/publ/mo>. (дата звернення 19.08.2025)

9. Ціватий. В. Г. Європейський політико-дипломатичний діалог в інституціональному просторі міждержавних відносин доби раннього Нового часу (XVI-XVIII ст.), Проблеми всесвітньої історії., 2016. № 2.

С. 72-81. URL: <http://nbuv.gov.ua/UJRN/prwh.2016.2.7> (дата звернення 30.08.2025)

10. 28 березня, 2022р. — Слово і Діло, <https://www.slovoidilo.ua/2022/03/28/novyna/suspilstvo/vijna-ukrayini-kilkist-bizhencziv-dosyahla-38-mln-lyudej> (дата звернення 04.09.2025)

11. Чалій В. Трансатлантичне партнерство: Україна та Сполучені Штати. Київ:, Інститут зовнішньої політики., 2021. 114 с.

12. Шевченко. О. Політичні аспекти зовнішньої політики України. Київ:, Видавництво "Старого Лева"., 2018. 217 с.

13. Яременко. В. Україно-американські відносини: історія і сучасність. Київ:, Видавництво Соломії Павличко "Основи". 2019. 155 с.

14. Яременко. М. Гібридна війна Росії проти України: причини, сценарії, засоби. Київ: Національний інститут стратегічних досліджень. 2019. 222 с.

15. Костенко. Г. Україна та НАТО: проблеми та перспективи інтеграції. Київ: Інститут світової політики. 2020., 82 с.

16. Ждамарова. А.В. Зовнішня політика сучасної держави: основні підходи до визначення поняття., Науковий вісник Ужгородського національного університету., Збірник наукових праць. № 6. Видавець і виготовлювач Ужгород, 2019 р. 72 с.

17. Захаревич. Ю. Публічна дипломатія як інструмент «м'якої сили» зовнішньої політики України (2014-2022 рр.): Магістерська кваліфікаційна робота., Львів, 2022. 112 с.

18. Кочубей. Л. Міжнародний імідж держави: сучасні засоби формування. Імідж і репутація: сучасні тенденції і виклики: Міжн. наук.-прак. конф., Київ, 20-21 березня. 2020 р. Київ.: Вид., центр КНУКіМ., 2020. С. 30-37

19. Коцюба В., Зовнішньополітичні стратегії держави. Матеріали міжнародної наукової конференції «Сучасні міжнародні конфлікти: від регіонального протистояння до глобального суперництва». Львів., 18-19 грудня 2020, упорядники: Мальський. М.З., Вовк. Р.В., Кучик. О.С. Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2020. С. 56-59.

20. Кухарик. В. Економічна дипломатія як інструмент реалізації національних інтересів.: *Міжнародні відносини суспільні комунікації та регіональні студії*, 2021. №2. С. 221-231.

21. Левченко Н. М., Антонова Л. В. Економічна дипломатія як запорука національної безпеки держави. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2020. № 5.

22. Левчук, О.. Економічні аспекти співробітництва України з країнами Європейського Союзу.: *Збірник наукових праць Центру воєнно-стратегічних досліджень НУОУ імені Івана Черняхівського*., 2023. 32– 39.

23. Манзя. М. В. Соціальний вимір глобалізації. *Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії*., 2018. Вип. 32. С. 196–209.

24. Мироненко. В. В. Особливості міжнародної регіональної політики договірного врегулювання обмеження ракетно-ядерних озброєнь., *Політикус.: наук. журнал*. 2023. № 3. С. 120–125.

25. Опанасенко. О. Казахстан знайшов спосіб, як перевозити нафту в обхід Росії. *ГЛАВКОМ*.: 2023. URL: <http://surl.li/bfhtrw> (дата звернення: 22.10.2025).

26. Павлюх. М. В., Кушней. С. Р. Публічна дипломатія як тренд у сучасних політичних відносинах: процеси трансформації. Політичне життя., №4. 2022. С. 122-127.
27. Barston, R.P. Modern Diplomacy/ R.P. Barston. - L: Longman., 1999. 456p.
28. Охота. Ю., Балдинюк. В., Мазурков. Р. Вплив глобалізації на економічний розвиток та національну безпеку України в умовах євроінтеграції. *Економіка та суспільство*. 2024. № 67. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-67-16>. (дата звернення: 12.10.2025)
29. Перепелюкова. О. В. Проблеми економічної безпеки в аспекті впровадження інновацій та сучасних технологій. Сучасна молодь в світі інформаційних технологій.: *матеріали II Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. молодих вчених та здобувачів вищої освіти, присвяченої Дню науки., 14 травня 2021р.* Херсон.: 2021. С. 88–91
30. Після анексії Криму статус Чорного моря змінився. – НАТО. *Центр міжнародної безпеки і партнерства*. URL: <http://surl.li/lykufk>. (дата звернення: 07.10.2025)
31. Поліщук. І. Глобалізація як провідна тенденція розвитку сучасних міжнародних відносин. *Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії*. 2023. №1. (15). С.196–204.
32. Berridge., G.R. Diplomacy.: Theory and Practice./ G.R. Berridge- L: Houndmills.: Palgrave., 2005.- 242p.
33. A World. That. Counts: Mobilising the Data. Revolution. for Sustainable Development. Report prepared at the request of the United Nations Secretary-General., by the Independent. Expert. Advisory Group on a Data Revolution for Sustainable. Development. 30 p. P. 2.
34. Awan. I. (2017). Cyber-Extremism.: Isis and the Power. of Social. Media. Society. 54 (2), 138-149.

35. Bjola. C. (2015). Introduction: Making sense of digital diplomacy. In C. Bjola & M. Holmes (Eds.), *Digital diplomacy: Theory and practice* (pp. 1–9). New York, NY: Routledge.
36. Bjola. C. (2015). Introduction: Making sense of digital diplomacy. In C. Bjola & M. Holmes (Eds.), *Digital diplomacy: Theory and practice* (pp. 1–9). New York, NY: Routledge.
37. Bjola. C. Diplomatic Crisis Management In The Digital Age. Aug 10., 2017, <https://medium.com/digital-diplomacy/diplomatic-crisis-management-in-the-digital-age-8d462e8e931f>. (дата звернення 15.11.2025).
38. Big. data. Oxford. Learner's Dictionaries. URL: <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/big-data?q=big+data> (дата звернення 18.10.2025).
39. Cukier K., Mayer-Schoenberger V. Op. cit. O'Neil C., Schutt. R. (2023). *Doing Data Science*. O'Reilly Media. 406 p.
40. Garrett. R.K. (2016) Protest. in *Information Society: Review of Literature on Social Movements and New ICTs*. *Information, Communication & Society*, 9(2), 224p.
41. Global Engagement Center. / US Department of State. URL: <https://www.state.gov/r/gec/> (дата звернення 05.09.2025).
42. Jost. J., Barberá. P., Bonneau. R., Langer. M., Metzger. M., Nagler. J., ... Tucker J. (2018). How Social Media Facilitates Political Protest: Information, Motivation, i Social Networks. *Political Psychology*, 39, 85-118.
43. Kaltofen. C., Carr M., Acuto M. (2019). *Technologies of International Relations. Continuity and Change: Continuity and Change*. 136 p., P. 2.
44. Lynch M., Freelon D., Aday S. (2024). Syria's Socially Mediated Civil War. USIP Peaceworks, Blogs and Bullets. URL: <https://www.usip.org/sites/default/files/PW91-Syrias%20Socially%20Mediated%20Civil%20War.pdf> (дата звернення 27.10.2025).
45. Manor. I. *The Digitalization of Public Diplomacy*. 2019. Palgrave. Macmillan Series in Global Public Diplomacy. 356 p.

46. OECD. (2017) Key. Issues for Digital Transformation in the G20. Report Prepared. for a Joint G20 German. Presidency / OECD Conference. Berlin, Germany. 12 January. URL: <https://www.oecd.org/g20/key-issues-for-digital-transformation-in-the-g20.pdf>. (дата 08.10.2025).
47. Porter, M.E.Strategy andtheInternet/M.E.Porter//Harvard Business. Review.– 2021.№79 (3).– P.63
48. Porter, M. E. Competitive. Strategy: Techniques. for Analyzing Industries and Competitors / M.E. Портер. - New York: Free Press, 1980. - P. 26.
49. Porter. M.E., Heppelmann J.E., How smart, connected products are transforming competition, Harv. Bus. Rev. (2024).
50. Schwab. K. The Fourth Industrial Revolution: what it means, how to respond.URL: <https://www.weforum.org/agenda/2016/01/the-fourth-industrial-revolution-what-it-means-and-how-torespond/>. (дата звернення 17.11.2025).
51. The Digital. Diplomacy Index. URL: <https://digital-diplomacy-index.com/about>. (дата звернення 20.10.2025).